

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Polská šlechtická kultura a její obraz
v díle Aleksandra Fredry**

Kateřina Koucká

**Bakalářská práce
2014**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Kabešová**
Osobní číslo: **H08132**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové): Polština
Název tématu: **Polská šlechtická kultura a její obraz v díle Aleksandra Fredry**
Zadávací katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Zásady pro vypracování:

Práce bude zaměřena na analýzu šlechtictví v dramatickém díle Aleksandra Fredry. Autorka provede rozbor stereotypů týkajících se šlechtictví a zařadí je do širšího kontextu polské literatury a kultury období romantismu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FREDRO, Aleksander. *Dámy a husaři: komedie o třech dějstvích*, Praha 1977.
FREDRO, Aleksander. *Muž a žena: komedie o 3 dějstvích*, Praha 1960.
FREDRO, Aleksander. *Pomsta; Pan Geldhab*. Praha 1966. JOKIEL, Irena. *Aleksander Fredro w latach 1839-1876: szkic biograficzny*. Częstochowa 1991. KUCHARCZYK, Zbigniew. *Aleksander Fredro we fraku i w szlafroku: Osobowość i życie prywatne*. Łódź 1989. LASOCKA, Barbara. *Aleksander Fredro : drogi życia*. Warszawa 2001. ZAJĄCZKOWSKI, Andrzej. *Szlachta polska: kultura i struktura*. Warszawa 1993. MACISZEWSKI, Jarena. *Szlachta polska i jej państwo*. Warszawa 1986. *Tradycje szlacheckie w kulturze polskiej*. Warszawa 1976.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28.06.2014

Kateřina Koucká

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce **Mgr. Zbyňku Vydrovi, Ph.D.** za jeho odbornou pomoc a cenné rady, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Tato práce se zaměřuje na polskou šlechtickou kulturu a její obraz v dramatickém díle Aleksandra Fredry. Popisuje osobní život a literární tvorbu tohoto polského autora. Jsou zde popsány jeho nejznámější divadelní hry a podstatná část také mapuje život polské šlechty tehdejší doby. To vše je poté dáno do vzájemné komparace.

Klíčová slova

Polská šlechta, polská kultura, Aleksander Fredro, literární tvorba

Annotation

This work focuses on the Polish aristocratic culture and its image in the dramatic work of Aleksandra Fredry . Describes the personal life and literary works of Polish author . They also described his most famous plays and a substantial part also covers the life of the Polish nobility of the time . All this is then put into mutual comparison.

Keywords

The Polish nobility , Polish Culture , Aleksander Fredro , writing

OBSAH

Úvod.....	1
1. Doba, ve které žil a tvořil A. Fredro.....	4
1.2 A. Fredro a jeho životní .cesta.....	9
1.3 Dramatická tvorba.....	14
2. Polská šlechta.....	16
2.1 Každodenní život polské šlechty.....	17
2.2 Sarmatismus.....	20
3. Dílo.....	22
3.1 Vliv uměleckých proudů a situace v Čechách.....	34
4. Charakter tvorby.....	36
4.1 Filmové a divadelní zpracování Fredrových her.....	44
Závěr	49
Resumé.....	52
Prameny a literatura	54
Seznam obrazové přílohy	56
Obrazová příloha	57

ÚVOD

Náplní bakalářské práce je analýza šlechtictví v dramatickém díle Aleksandra Fredry. Toto téma jsem si zvolila z důvodu, že je dle mého názoru velice zajímavé a do současné doby se mu příliš autorů nevěnovalo. V českém literárním prostředí se o tomto autorovi mnoho informací nedočteme.

Tento polský dramatik a spisovatel psal především veselohry, ve kterých se věnoval tématice jemu blízké, a to šlechtickému prostředí. Jeho tvorba zachycuje období poloviny 19. století. Jeho hry byly a jsou oblíbeným zdrojem inspirace pro polskou divadelní scénu dodnes. Velice obratně a humornou formou popisuje příběhy šlechticů své doby. Náměty jeho prací jsou zpracovávány vtipnou formou, je v nich znát lehká nadsázka a sarkazmus. V mnohých zápletkách se promítají i témata aktuální v současné době. Při popisu polského šlechtického prostředí sahá v některých případech až ke karikaturnímu ztvárnění jeho postav.

Zajímavá je nejen autorova tvorba, ale také jeho životní cesta. Aleksander Fredro se narodil do šlechtické rodiny. Příjmení Fredro bylo v literatuře známé již od sedmnáctého století díky Aleksandru Maksymilianowi Fredrovi. V mládí se u Aleksadera Fredra neprojevovaly žádné literární ambice. V době dospívání dokonce vstoupil do armády a bojoval po boku Napoleona. Avšak po návratu zpět do vlasti se usadil a oženil. V této době začala vznikat jeho nejznámější díla.¹

Doba, ve které tvořil, byla pro Polsko z historického hlediska velice náročným obdobím. Polský stát byl rozdělen do třech záborových oblastí, a to mezi Rusko, Prusko a Rakousko. Kulturní vývoj byl tak ovlivňován a potlačován mnoha faktory a vlivy jiných kulturních prostředí. Jazykový rozvoj byl omezován, ale ani toto vše nezabránilo polským autorům v jejich tvorbě. Literatura této doby je bohatá a tvoří značnou součást polského literárního bohatství.

Má práce pojednává také o polské šlechtě s jejími charakteristickými znaky. V autorově díle mě zaujaly právě především prvky všedního života polské šlechty. Polská šlechta jako vrstva společnosti byla v Polsku velice silná a těžce prostupitelná. Tradice a historie šlechtictví je tedy v Polsku velice bohatá a stojí na pevných

¹ CZESŁAW, Miłosz. *Historia Literatury Polskiej*. Kraków, 1993, s. 290. ISBN 83- 7006-424-8.

základech. Každodenní život polských šlechticů a starosti s ním spojené jsou také zcela odlišné od obyčejných lidí, čehož si autor ve svých dílech všímá a tento odlišný život popisuje.

Pokud ve své práci hovořím o polské šlechtě, nelze se nezmínit o fenoménu zvaném sarmatismus. Sarmatismus bylo myšlenkové hnutí, které vycházelo z původu polské šlechty ve starobylém národě Sarmatů. Vyzdvihuje polskou šlechtu, její vlastnosti a ctnosti. Zahrnuje v sobě společenské chování, zvyklosti a zákonitosti každodenního života. Mnohdy je prezentován jako politické hnutí.

V neposlední řadě má práce pojednává o každodennosti v šlechtickém prostředí z období autorova života všeobecně jelikož, jak je níže uvedeno, Aleksander Fredro byl sám polským šlechticem.

Podstatnou část své práce se také věnuji nejvýraznějším dílům Aleksandra Fredry, mezi které beze sporu patří Pan Geldhab, Muž a žena, Dámy a husaři, Všechno naruby a Pomsta. Všechna tato díla věrně popisují život polské šlechty, který je v těchto dílech zachycen v příbězích hlavních hrdinů, a to velmi lehkou a vtipnou formou. Na Fredrovu tvorbu je v mé práci nahlíženo především po stránce obsahové, nikoli formální.

Ve výše popsaných oblastech se snažím najít styčné body, které jsou charakteristické pro obraz polské šlechty v dílech Aleksandra Fredry. Má práce je také zaměřena na rozbor stereotypů týkajících se šlechtictví, a to tedy v polském prostředí. Hlavním cílem mé práce je potom především poukázání na to, do jaké míry je obraz šlechty v díle pravdivý. Zda je tento obraz negativní či pozitivní a zda věrně popisuje každodenní život. Má práce není literárním rozbohem, ale je v ní za pomoci literárních děl autora, nahlíženo na dobové zvyklosti a celospolečenskou náladu.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. V první části popisují dramatikův život, důležité okamžiky v jeho životní cestě a rodinné poměry. Druhá kapitola je věnována tradicím šlechtictví v polském prostředí a každodennímu životu této skupiny obyvatel. Třetí část podrobněji popisuje děj hlavních divadelních her. Zdůrazňuji zde i několik ukázek, které jsou pro daná díla charakteristická. Poslední část a dle mého názoru také nejzajímavější, je celkové srovnání poznatků z předešlých kapitol.

Informace o autorovi jsem čerpala především z polských knih, které jsou mu věnovány. Cenným zdrojem informací pro mě byly především knihy (dvou autorek), a to Barbory Lasocke: *Aleksander Fredro Drogi Życia* a Krystyny Poklewske:

Aleksander Fredro. V těchto životopisech je velice podrobně popsán autorův život, je zde věnován prostor také rodokmenu tohoto autora. Velice přínosná je také kniha autora Kazimierze Wyki: *Aleksander Fredro*. Pro hlubší poznání autorových děl jsem čerpala především ze samotných autorových her. Tyto pro mě byly stěžejním pramenem v poznání autorovy tvorby. Pramenem poznání hlavních bodů, kterým se ve své práci věnuji. Jakými jsou především šlechta, fenomén šlechtictví a jeho obraz právě v díle Aleksandra Fredra. Pro komparaci těchto poznatků jsem čerpala především z historických knih, které se věnují právě tomuto období. Cenným zdrojem informací o polském prostředí této doby mi byly především knihy Normana Davise a Andrzeje Chwalby.

V českém jazyce do současné doby není tomuto autorovi věnována žádná životopisná kniha, která by mapovala jeho celý život. Zmínky o tomto autorovi nalezneme především v souborných dějinách polské literatury. Pro české čtenáře a diváky je tento autor prozatím myslím skryt a to je škoda. Většina jeho her nebyla dodnes přeložena do češtiny. V některých případech nejsou přeložené ani názvy děl. Z tohoto důvodu při překladu uvádím přesné datum, kdy bylo dílo přeloženo a také, kdo jej do češtiny přeložil. Překladům jeho divadelních her se věnovali především Mojmíra Janišová a Ota Ornest. V opačném případě, kdy není u díla uveden rok a překladatel, není zatím překlad do češtiny zpracovaný. Jsou tedy tyto názvy do češtiny přeložené volně.

1. DOBA, VE KTERÉ ŽIL A TVOŘIL ALEKSANDER FREDRO

Období, ve kterém Aleksander Fredro žil, bylo pro polskou historii jedním z nejobtížnějších. Polské území bylo mezi lety 1772 - 1795 rozděleno mezi tři záborové mocnosti, Rusko, Prusko a Rakousko. Území, na kterém prožil většinu svého života Aleksander Fredro, patřilo do rakouského záboru.

Územně byly po roce 1815 ustáleny hranice Haliče, které se nezměnily až do první světové války. Halič byla správně rozdělena do 18 okresů, které řídili úředníci, tzv. starostové. Tento prostor byl národnostně hodně pestrý. Na území Haliče žilo přibližně 3,5 milionu obyvatel. Nejpočetnější skupinu tvořili Poláci, druhou velkou skupinou žijící na tomto území byli Ukrajinci, židovská menšina a nejméně zde žilo Němců. Státní správa nad tímto územím byla v rukou panovníka, úředním jazykem byla němčina. Postupem času byla zřízena tajná policie, zavedena přísná cenzura, které podléhala korespondence i knihy. Díky tomu, že stát směrem do Haliče vynakládal velmi malé peněžní prostředky, stala se postupem doby kulturní periferií habsburské monarchie. Vývojové rozdíly byly velmi znatelné například v dopravě a s ní spojené infrastrukturní síti. Jediné místo, které udržovalo krok s postupující modernizací, bylo významné město Lvov.²

Lvov byl v této době velmi významným kulturním, ale také politickým centrem. Žilo zde mnoho advokátů, lékařů, umělců a inteligence z řad měšťanstva. V roce 1867 získala Halič od vídeňské vlády autonomii a Lvov se stal hlavním městem východní části. Město se velice rychle a dynamicky rozvíjelo, v roce 1815 mělo více než 46 tisíc obyvatel a ve 40. letech 19. století téměř 70 tisíc obyvatel. Od roku 1867 zde zasedal parlament Haličského království. Lvov se stal centrem také literárním. V roce 1811 zde začaly vycházet noviny *Gazeta Lvovská* (*Gazeta Lwowska*). V příloze těchto novin vycházela každý týden historicko-literárně-společenská příloha, do které přispívalo mnoho polských spisovatelů, mezi něž patřil také Seweryn Goszczyński. Kulturní život se odehrával především ve Lvovské opeře, muzeu či knihovně. Dne 7. února 1867 zahájila činnost Tělovýchovná společnost Sokol (*Towarzystwo Gimnastyczne Sokół*) a

² PILIKOWSKI, Jerzy. *Historia Polski 1865-1918*. Kraków, 1992, s. 70-72. ISBN 83-85123-24-5.

v neposlední řadě velmi významnou roli sehrálo Lvovské divadlo, kde se odehrála většina premiér Aleksanderových her.³

Vláda se vůbec nestarala o základní školství, které bylo na velmi nízké úrovni. Ve školách se mluvilo německy, ale i přes to si polština udržela svoje postavení. Zásadní význam mělo roku 1817 obnovení činnosti univerzity ve Lvově, která zde působila již od roku 1661. Zde vznikla později také katedra polštiny a v roce 1844 byla univerzita rozšířena také o polytechniku

Šlechta sehrála podstatnou roli v udržení polského jazyka, literatury a kultury jako takové. V roce 1815 spatřil světlo světa první časopis „Pamiętnik Lwowski“. O dva roky později založil významný šlechtic a mecenáš Józef Maksymilian Ossoliński tzv. Ossolineum. Národní ústav Ossolinskich zašitoval vydávání polské literatury, vědeckou činnost a knihovní sbírky. Ossolineum funguje v Polsku jako vydavatelství odborné literatury do dnešních dní.⁴

Polská šlechta byla na tomto území zrovnoprávněna s rakouskou. I nadále si udržela privilegované postavení a měla soudní moc nad rolníky na svém panství. Zisky šlechtě v Haliči plynuly především ze správy statků. Někteří šlechtici rozvíjeli svou kariéru u dvora, museli se však naučit velmi dobře německy. Nebyl jim však dán prostor pro realizaci moci v místní samosprávě. A to především z obavy, že je polská šlechta příliš silná. Byla považována za odpůrce národní jednoty a její setrvání v městských radách by bylo vzhledem jejímu kulturnímu uvědomění nebezpečné. Spravedlivého soudu se mohla šlechta domáhat u šlechtického soudu, který byl roku 1784 ustanoven ve Lvově. Šlechtický dvůr se stal na venkově administrativní jednotkou, mohl vybírat daně, ale byl zavázán poskytnout v případě potřeby rekruty do vojska. Šlechtic také prostřednictvím úředníků vykonával na svém panství moc soudní. Tresty byly mnohdy velmi tvrdé, byly vykonávány veřejně a trestaný člověk musel většinou ještě tři dny stát před soudem s tabulkou na prsou, na které byl napsán prohřešek.⁵

V polovině 19. století začala snaha o samostatnost území dostávat reálnou podobu. Rakouská vláda pomalými krůčky zpřístupňovala šlechtě účast na vládě. Poprvé se na post haličského místodržitele dostal Polák Agenor Romuald Gołuchowski, který se velmi zasazoval o federativní formu Rakouska, v němž měla svoje místo také

³ ZRADA, Jerzy. *Historia Polski 1795-1914*. Warszawa, 2007, s. 257. ISBN 978-83-01-14506-4.

⁴ ŘEZNÍK, Miloš. *Stručná historie států Polsko*. Praha, 2002, s. 142. ISBN 80-7277-129-9.

⁵ CHVALBA, Andrzej. *Historia Polski 1795-1918*. Krakow, 2000, s. 190-192. ISBN 978-83-08-04139-0.

autonomní Halič. Dokonce nějaký čas zastával také post rakouského státního ministra, ten ale zanedlouho opustil a rakouská vláda se naklonila zpět centralizačnímu procesu. V rámci Rakousko-Uherského vyrovnání se dostalo také Haliči lepšího postavení. Díky zákonům a nařízením posilovala autonomie, byla ustavena zemská školní rada a polština se prosadila ve školách i ve státní správě. Od šedesátých let byl zemský sněm a haličské úřady pod převahou Poláků. Velkým úspěchem a znamením důležitosti politického prostředí bylo zřízení ministerstva pro Halič. Ke konci 19. století zasedá v nejvyšších rakouských úřadech dvanáct haličských ministrů a dva členové jsou ve vládě.⁶

V Haliči se však přes veškerou snahu jejích obyvatel životní podmínky příliš nezlepšily. Průmyslová výroba spíše stagnovala. Do této oblasti se většina produktů mimo zemědělskou produkci dovážela. Nezadržitelný populační nárůst zkomplikoval situaci především na venkově. Sociální otázka stoupala na důležitosti, stále více lidí nemělo, kde hospodařit. Řady nemajetných a nevzdělaných lidí se přesouvaly z vesnic do měst. To zapříčinilo obrovskou vlnu emigrace.⁷

Změny a vývoj, kterými polská společnost v tomto období procházela, byly ruku v ruce spjaty se snahou o radikální změnu poměrů. Výsledkem byla tři velká povstání, která se odehrála v rozmezí let 1794 – 1864. Polská společnost procházela proměnou, která se dotýkala všech společenských vrstev a všech oblastí společenského života. Vývoj znamenal společnost v oblasti sociální, kulturní a v neposlední řadě také politické. V Polsku započala cesta pozvolné změny ze stavovské na národní společnost.⁸

Prvním z řady povstání, která se v polském prostoru odehrála, bylo tzv. Kościuszkowo povstání. Zahájeno bylo v roce 1794, když byly v Krakově odstartovány vojenské akce, které měly za úkol rozšíření revoluce do ostatních měst. Povstání proběhlo nejen díky velkému významu jména Kościuszko, ale také díky nemalé podpoře emigrace. Na domácí půdě se také formovalo mnoho konspiračních teorií. Povstalecká nálada se postupem času rozšířila také do ostatních měst. Mezi povstalci se začaly projevovat také radikálnější smýšlející skupiny, především ve Varšavě a na území Litvy.⁹

⁶ ŘEZNÍK, Miloš. *Stručná historie států Polsko*. Praha, 2002, s. 160-162. ISBN 80-7277-129-9.

⁷ CHVALBA, Andrzej. *Historia Polski 1795-1918*. Krakow, 2000, s. 190-192. ISBN 978-83-08-04139-0.

⁸ ŘEZNÍK, Miloš. *Za naši a vaši svobodu, století polských povstání (1794-1864)*. Praha, 2006, s. 37-40. ISBN 80-7203-668-8.

⁹ ŘEZNÍK, Miloš. *Stručná historie států Polsko*. Praha, 2002, s. 132. ISBN 80-7277-129-9.

Snahy o celospolečenskou změnu během povstání dokládá nejlépe pokus o zrušení nevolnictví, snížení roboty a možnosti držby půdy pro poddané. Toto se však setkalo s nevolí u šlechty, která se cítila být tímto velmi ohrožena. A tak realizace tohoto dekretu zůstala poražena spolu s povstáním. Přesto, že k výrazné změně ve společenském uspořádání ještě oficiálně nedošlo, lze toto považovat za velmi významný krok. Povstání bylo nakonec poraženo a Rzeczpospolita ve třetím dělení definitivně rozdělena.

Podstatným okamžikem v revolučních snahách bylo také listopadové povstání mezi léty 1830-31. Toto povstání bylo zcela jistě ovlivněno děním v evropském prostoru a také celospolečenskou revoluční vlnou.

V roce 1828 vznikl spiklenecký okruh kolem Piotra Wysockého a Maurycy Mochneckého. Jejich hlavním cílem bylo rozšíření manifestu o ozbrojeném povstání a především sjednocení vlasti. Ne všichni však souhlasili s tímto revolučním hnutím. Například Joachim Lewelel, který reprezentoval starší generaci, byl proti. Podle něj nebyl správný čas pro tak radikální řešení. V druhé polovině listopadu 1830 se rozšířila obava z odhalení spikleneckých myšlenek. Polská i ruská vojska byla v pohotovosti.

29. listopadu 1830 ozbrojené oddíly v čele s básníky Ludwikem Nabelakem na Sewerynem Goszczyńskim do Belvederu. Hlavním motivem tohoto činu, bylo zabití velkoknížete. Konstantinovi se však podařilo skrýt a utéct. Radikálové se pokoušeli získat do svých řad také představitele starší generace, ti se však radikálních činů obávali. Dokonce došlo k popravám několika osob jako vlastizrádců. Mezi nimi byl také generál Potocki. Dne 1. prosince 1830 došlo k aktivizaci Vlastenecké společnosti a následně na to byla 3. prosince Administrativní rada prohlášena prozatímní vládou. Důležitou osobností těchto dní byl beze sporu generál Chłopicki, který se jmenoval diktátorem povstání.¹⁰

V průběhu těchto dní došlo také k vyjednávání mezi carem a povstalcí, to však zůstalo bez vážnější odezvy. Car odmítal s povstalcí vyjednávat, chtěl pouze co možná nejrychleji odpor potlačit. 18. prosince bylo Sejmem prohlášeno povstání za celonárodní. Vznikla tak povstalecká vláda, složená z liberální opozice a konzervativců. Mezi podporovatele povstání se jednoznačně hlásila generace mladých inteligentů,

¹⁰ ŘEZŇÍK, Miloš. *Za naši a vaši svobodu, století polských povstání (1794-1864)*. Praha, 2006, s.172-189. ISBN 80-7203-668-8.

drobná a střední šlechta a také měšťané. Naproti nim stáli bohatí aristokraté, kteří se snažili povstání zabránit.¹¹

Dochází k několika vojenským střetům, v průběhu kterých byl Chłopicki zraněn. 15. srpna proběhla ve Varšavě demonstrace, během níž došlo k oběšení několika zrádců. Ruské síly poté útočí na Varšavu, která nakonec kapituluje a polské vedení nakonec vzdalo další boje.

Ve dnech 14. -26. února 1832 vydal Mikuláš I. Organický status, kterým zajistil zachování Státní rady, polské banky, polských úřadů a také polštiny jako úředního jazyka. Naopak došlo k úplnému zrušení polské armády a Sejmu.¹²

V polském národě stále přetrvávala myšlenka obnovení polské státnosti. Té mělo být dosaženo revolučním povstáním, které mělo být podpořeno venkovským obyvatelstvem, měšťanstvem, ale také šlechtou. Ve vzduchu byla jasně cítit touha po demokratických reformách, zrovnoprávnění rolníků, rovnosti před zákonem a občanských svobodách.¹³

Toto vše zcela jistě napomohlo dalšímu povstání, jehož začátek datujeme vznikem dočasné vlády 22. ledna 1863 na území Ruska. Povstání, které označujeme lednové, předcházela celá řada protiruských demonstrací. Hlavní roli v tomto povstání sehrály tři politické proudy. Proruský, v jehož čele stál Aleksander Wielopolski, byl spíše konzervativní. Orientoval se spíše na Rusko. Stronnictwo Białych, tzv. bílí chtěli změny dosáhnout nenásilnou cestou, ve spolupráci s ruskou veřejností. Třetí skupina, Stronnictwo Czerwonych, tzv. červení. Nejradikálnější skupina, aktivně spolupracoval s polskou emigrací a jejich záměrem bylo obnovení polských hranic před rokem 1772. Osudný den 22. ledna 1863 datujeme začátek lednového povstání. V tento den se Komitet Centralny prohlásil za prozatímní vládu a vydal manifest. Obsahem manifestu bylo zrušení poddanství, rovnost všech poláků bez rozdílu víry a původu a výzva k boji za národní nezávislost. Polákům však chyběla jednotná armáda, dostatek zkušených generálů a v neposlední řadě také vojenská munice. Polské jednotky tak vedly spíše partyzánskou válku a útočily tak na mnohem početnější ruskou armádu. Dění v několika následujících dnech zachvátilo povstaleckou náladou celou Kongresovku. Mimo jiné

¹¹ tamtéž

¹² ŘEZNÍK, Miloš. *Za naši a vaši svobodu, století polských povstání (1794-1864)*. Praha, 2006, s.189-224. ISBN 80-7203-668-8.

¹³ CHVALBA, Andrzej. *Historia Polski 1795-1918*. Krakow, 2000, s. 188-201. ISBN 978-83-08-04139-0.

docházelo také k útokům selských oddílů na šlechtu. Ty byly však polskými i ruskými vojsky rychle potlačeny. Na východě území tak docházelo k výrazným střetům mezi polskou šlechtou a rolníky, kteří útočili na šlechtické dvory bez rozdílu národnosti.¹⁴

V červnu roku 1863 došlo k vytvoření vlády v čele s Karolem Majewskym. V reakci na tento akt zaslal Napoleon III. tzv. „šest bodů“ jako podklad pro jednání o polské otázce, Aleksander II. je však odmítl. V průběhu léta roku 1863 organizovala vláda svoji správu, zabavovala carský majetek. Na podzim však došlo k výraznému oslabení, celkové demoralizaci a oslabení povstaleckých akcí. Ruský car se snažil o podporu vnitřního rozdrobení sil, tím že proti sobě stavěl šlechtu a rolníky. S příchodem zimy, ale celkově oslábly partyzánské boje a na jaře roku 1864 došlo k úplnému rozkladu povstání. Následkem povstání bylo několik tisíc mrtvých, někteří z nich zemřeli ve vězení, jiný ve vyhnanctví. Mnoho lidí emigrovalo a desítky tisíc bylo vysídleno. Došlo k úplné likvidaci autonomie a naprosté unifikaci s říší. Ruština byla zavedena do škol i úřadů.¹⁵

Všechny revoluční snahy měly v polském prostředí stejného původce. Tím byla otázka národní identity nedobrovolně rozděleného národa. Velice aktuální byla především otázka, zda je možné udržet národní myšlenku v případě neexistence samostatného státu. Polský patriotizmus narážel na několik otázek ohledně vlastní identity a také pozvolné celospolečenské změny. Měnily se zaběhnuté společenské řády. Ze společnosti stavovská se pomalými krůčky začínala stávat společnost občanská. I když se to ještě během těchto let nepodařilo realizovat v podobě samostatného suverénního státu. Bylo jistě toto vše velice podstatné pro rozvoj polské národní myšlenky, která později napomohla k obnovení polského státu.

1. 2 ALEKSANDER FREDRO A JEHO ŽIVOTNÍ CESTA

Aleksander Fredro se narodil 20. června 1793 v Surochowie, v rakouském záboru. Kořeny příjmení Fredro sahají až do doby okolo roku 1424. Dokumenty, které jednoznačně spojují spisovatele s oblastí Podkarpatska, sahají až do roku 1589.

¹⁴ ŘEZNÍK, Miloš. *Za naši a vaši svobodu, století polských povstání (1794-1864)*. Praha, 2006, s. 272-300. ISBN 80-7203-668-8.

¹⁵ tamtéž

Aleksander se narodil do šlechtické rodiny, jeho rodiči byli Jacek a Marianna. Datum jeho narození je určené podle rodinné ústní tradice, protože rodný list byl spálen v kostele v Jaroslavli.¹⁶

Jeho otec Jacek byl představitelem rytířského stavu, byl šlechticem, pyšnil se titulem korunní vícemaršálek a zasedal v haličském státním parlamentu. Pro svoji rodinu získal hraběcí titul, který později Aleksandrovi umožnil zasedat ve státním parlamentu v roli zástupce magnátského stavu.¹⁷ Byl obrovskou osobností se smyslem pro spravedlnost, milujícím manželem a starostlivým otcem. Byl šlechticem srdcem i duší, velmi pohledný, vtipný, hrál na kytaru a v neposlední řadě velmi dobře tančil. Byl mužem činu, neustále rozšiřoval rodinný majetek a k těmto hodnotám vedl i své syny. Každý v rodině měl od otce určené povinnosti. Vládl rodině rukou pevnou, ale spravedlivou. Aleksander však v dětství tíhl hlavně ke své matce.¹⁸

Jacek a Marianna měli celkem devět dětí, šest synů a tři dcery. Prvorozeným synem byl Jan Maksymilian, rodiče do něj vkládali veliké naděje. Viděli ho jako vysokého úředníka nebo vojenského velitele. Měl být také dědicem rozlehlých majetků. Druhý syn Severyn nebyl založením intelektuál. Byl plný života, rozšafný, vždy v dobré náladě, silný a vitální. Uměl si užívat života plnými doušky. Byl naprostou protiváhou Aleksandrových zamyšlených smutných nálad. Malý Aleksander byl už od útlého věku velmi přemýšlivý a zvědavý. Třetí nejmladší syn byl Julian, mladší Henryk a poslední Edward. Aleksander ani jeho sourozenci nenavštěvovali veřejné školy. Vzdělávali se doma. Docházeli za nimi učitelé, kteří jim mimo jiné vštěpovali zásady chování šlechtického stavu.

Dětství strávil malý Aleksander ve vesnici Beňková, která je vzdálená necelých třicet kilometrů od Lvova. Byla pro něj celým světem, bezpečným a plným lásky. Do konce života pro něj zůstala místem mýtickým.¹⁹ Byl učenlivým a bystrým studentem.

V roce 1805 se pokusil napsat svoji první „dětskou komedii“. *„Bylo mi dvanáct let, když mě jednoho dne napadla jakási myšlenka. Popadl jsem několik prázdných listů ze starého sešitu a začal jsem psát veselohru. Bylo to všechno dílo okamžitého*

¹⁶ LASOCKA, Barbora. *Aleksander Fredro Drogi Życia*. Warszawa, 2001, s. 19. ISBN 83-913140-4-9.

¹⁷ WYKA, Kazimierz. *Aleksander Fredro*. Warszawa, 1968, s. 7-8.

¹⁸ LASOCKA, Barbora. *Aleksander Fredro Drogi Życia*. Warszawa, 2001, s. 29-36. ISBN 83-913140-4-9.

¹⁹ LASOCKA, Barbora. *Aleksander Fredro Drogi Życia*. Warszawa, 2001, s. 9-16. ISBN 83-913140-4-9.

nadšení“; vzpomíná Aleksandro na své první literární krůčky, kdy v útlém dětství napsal vlastně svou první hru Strach má velké oči. (Strach nastraszony)²⁰

V dospělosti se ukázal jako velmi pracovitý a šetrný člověk se smyslem pro hospodaření. Smrt jeho matky 12. ledna 1806 ho velmi zasáhla. Po jejím úmrtí se rozhodl Jacek s celou rodinou přestěhovat do Lvova. Bydleli v ulici Sykustké nedaleko kostela svatého Michala. Život zde byl odlišný od života na vsi. Aleksander navštěvoval řadu společenských akcí. Pořádány byly například různé salóny a bankety. Na rozdíl od poklidného života na venkově nabízel Lvov mladému Aleksandrovi bohaté kulturní vyžití.

Aleksander byl velikým vlastencem. V roce 1809 ve věku šestnácti let narukoval do armády Varšavského vévodství. Otec proti jeho rozhodnutí nic nenamítal, opatřil mu peněžní hotovost a dal mu požehnání. V roce 1812 se účastnil Napoleonovy výpravy do Ruska, při níž padl v roce 1813 do zajetí. Prodělal těžké virové onemocnění, ale z nemocnice se mu podařilo uprchnout. Vrátil se zpět ke svému pluku a spolu s Napoleonovým vojskem se dostal do Paříže. *„18. února 1814 jel na bílém koni muž středního věku, trochu otlý, v šedém kabátě u krku zapjatém, v klobouku, na kterém byla jedině malá třibarevná kokarda. V nevelké vzdálenosti za ním seděl na šedém koni druhý, značně mladší muž, také v kabátě, ale tmavě zeleném, v klobouku rovněž bez disktrincí, předkloněn podobně jako první, možná že o něco víc. Bílý kůň orientální rasy nebyl velký, ani nijak nápadný, zato však zdatný. Šedý zas byl... no prostě šedý, víc je o něm těžko říci. Nepyšnil se ani slávou předků, ani svým vzhledem. Po cestě jež byla jeho každodenním osudem, často klopýtal. První z obou jezdců byl Napoleon, druhý jsem byl já,“* vzpomíná ve svých pamětech Páté přes deváté (Trzy po trzy) Aleksander na dobu, kterou prožil po boku francouzského císaře.²¹

V Paříži si zamiloval především divadlo. Moliérovky komedie mu učarovaly takovou měrou, že po návratu do vlasti se uchýlil do soukromí a věnoval se jejich studiu. Z této výpravy si mimo kulturních poznatků přivezl také vojenské ocenění v podobě Zlatého kříže. V letech 1813 a 1814 působil jako řádný důstojník v Napoleonově armádě. V roce 1814 mu byla udělena Čestná legie. Po pádu Napoleona v roce 1815 se vrátil domů. Otec ho po návratu do Lvova poslal za sestrou do malé vesnice, aby se naučil hospodařit a zacházet s penězi. Musel velmi šetřit, aby se mohl chodit bavit spolu s bratry do lvovských salónů na zimní karnevaly. Často navštěvoval i

²⁰ FREDRO, Aleksander. *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966, s. 10.

²¹ FREDRO, Aleksander. *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966, s. 7.

lvovské divadlo, které mělo velmi dlouhou tradici. V této době bylo divadlo ve Lvově pod německým vlivem. Pouze dva dny v týdnu byly vyhrazeny hrám v polském jazyce. Zde si oblíbil dramatického herce, autora a pozdějšího ředitele Lvovského divadla Jana Nepomucena Kamińskiego.²²

Kolem roku 1817 potkal svoji budoucí ženu Zofii Jabłonowskou, hraběnkou Skarbkową, do které se zamiloval a po jejím boku zůstal po celý život. Zofie byla však ve svých patnácti letech provdána za jednoho z nejzámožnějších haličských magnátů hraběte Skarbka. Manželství bylo bezdětné a nešťastné. Aleksander usiloval o rozvod více než deset let. V roce 1822 získal Aleksandrův otec Jacek pro sebe a celou rodinu hraběcí titul. O dva roky později odjel na pozvání svého bratra Maksimiliana do Itálie. Bratr by Aleksandra rád oženil s bohatou sestřenicí své ženy, ale jeho srdce již naplno patřilo jeho budoucí ženě. Za Aleksandra se Zofie provdala až 8. listopadu roku 1828. V téže roce však potkává dramatika i velice smutná událost, a to smrt jeho otce. O rok později 2. září 1829 přichází na svět jeho první dítě, syn Jan Aleksander, u kterého se v dospělosti projeví také literární nadání. Manželům se narodili dva synové Gustav a Jan Nepomucen. Oba umírají nedlouho po narození. Jako poslední dítě se narodí dcera Zofie, z které se stala malířka a literátka.

Během listopadového povstání roku 1831 pobývá Aleksander s rodinou ve Vídni. Hlavním důvodem dočasného stěhování byla obava z epidemie cholery, kterou s sebou přinesla ruská vojska. Bratři Edvard a Henryk se povstání aktivně účastnili. Aleksander se později aktivně angažoval v politickém životě, v roce 1832 ve svém domě ukrýval dva povstalce z Velkopolska, kteří se obávali útisku a násilí ze strany pruské vlády.

V roce 1835 je v *Pamiętniku Nauk i Umiejętności* zveřejněn článek Seweryna Goszczyńskiego *Nowa epoka poezji polskiej*, ve které autor velmi ostře kritizoval dosavadní Fredrovu tvorbu. Dílo podle kritika postrádalo originalitu, charaktery postav byly nezajímavé. Druhá ostrá kritika pochází z pera Leszka Dunina Borowskiego *Uwagi ogólne nad literaturą w Galicji*, která vyšla v *Tygodniku Literackim*. Autor v ní útočí nejen na tvorbu, ale také na osobu samotného dramatika. Tato nespravedlivá a závistivá kritika je považována za hlavní důvod toho, že se Fredro na tak dlouhou dobu od psaní odvrátil.²³

²² WYKA, Kazimierz. *Aleksander Fredro*. Warszawa, 1968, s. 30.

²³ FREDRO, Aleksander. *Zapiski starucha także Trzy po trzy*. Wrocław, 1993, s. 8.

Svoje úsilí začal vynakládat směrem k veřejnému životu. V revolučním roce 1848 byl členem Lvovské Národní Rady. Velmi aktivně se věnoval problematice pozemkové šlechty a zastupoval jejich zájmy v Haličském Sejmu. Během Jara Národů byl obviněn z velezrady proti Rakousku, šetření byla však nakonec přerušena. Od roku 1861 byl členem národního parlamentu. Věnoval se také práci v Ossolineu a Lvovském divadle. Když bylo rakouskou policií odhaleno nelegální vydávání článků s patriotickým námětem v Ossolineu, byl obviněn z velezrady proti Rakousku. Šetření byla však nakonec přerušena. Dále byl také členem Spolku přátel vědy a od roku 1873 členem Akademie věd.

V roce 1849 emigruje do Francie jeho syn, o rok později ho následoval také Aleksander se svojí ženou. Dobu mezi léty 1850 - 1855 trávil s rodinou v Paříži. Právě tato léta patřila mezi velmi zajímavé sezony pařížského divadla. Na divadelní scéně se objevuje Musset. Během této doby navštíví některá evropská města jako například Londýn, kde shlédl velkou světovou výstavu. V roce 1851 odešel do Bruselu, ale v následujícím roce se vrátil zpět do Paříže a začal opět psát. Zajímal se nejen o divadlo, ale také o evropskou historii.

Prvním z důvodů proč se právě Paříž stala místem emigrace, bylo odcizení se synem a vzdálení příbuzní, které zde Fredro měl. Druhý důvod, který ho táhl právě sem, byl jeho obdiv k francouzskému divadlu. A v neposlední řadě také to že, v této době žila v Paříži početná skupina polských emigrantů.

Silná vlna emigrace, se v Polsku zvedla především po roce 1831. Právě dění během těchto revolučních let zapříčinilo to, že ze země odešlo množství významných lidí, jak ze světa kultury tak i politiky. Cílem emigrantů byla především Francie, Belgie, Nizozemí a Švýcarsko. Přičemž právě prvně jmenovaná Paříž se stala pomyslným centrem polských emigrantů, které je nazýváno Velkou emigrací. Dalším místem, kde byli Poláci dobře přijati, bylo Německo.²⁴

Díky tomu, že polský prostor opustilo velké množství obyvatel z řad inteligence, začala se v emigraci rozvíjet také politická činnost. Politické prostředí v emigraci se posléze rozdělilo na dva tábory. První skupina zastupovala aristokracii a konzervativní názory tzv. strana „bílých“. Druhou skupinou byly radikálnější smýšlející zastánci demokratických pořádků tzv. strana „červených“. Centrem konzervativního křídla emigrace se stal Hotel Lambert a nejznámějším představitelem byl Adam Jarzy

²⁴CHVALBA, Andrzej. *Historia Polski 1795-1918*. Krakow, 2000, s. 288. ISBN 978-83-08-04139-0.

Czartoryski. V čele radikálnější skupiny stál Joachim Lelewel. Společnou snahou obou táborů byla tedy podpora Polska jako samostatného území. Obě dvě strany připouštěly nutnost dalšího odporu formou povstání a protestů. Toto vše velmi silně působilo na polskou hrdost a uvědomění si národní identity. Poláci se cítili utlačováni a vyhnáni z vlastního životního prostoru, ze své vlasti a byli tím velice ukřivděni²⁵

Syn Jan se vrací z emigrace a o dva roky později přichází na svět první spisovatelův vnuk Andrzej Maksymilian, který v budoucnu projeví také literární ambice. V říjnu 1861 se dcera provdává za hraběte Jana Szeptyckiego. V témže roce byl Fredro vybrán do prvního haličského autonomního Sejmu, ale za pár měsíců se mandátu sám vzdal. Byl již velmi starý, nemocný a o mnoho let přežil své současníky. Před svou smrtí pečlivě rozdělil svůj majetek mezi syna a dceru. Peněžní hotovost podělil a movité věci včetně svých rukopisů odkázal svému synovi. V posledních letech sedával nejraději na lavičce své zahrady a dlouho kouřil svou milovanou dýmku. I v pokročilém věku se velmi zajímal o politické dění. Na dobu ve které žil, dosáhl úctyhodného věku 82 let. Zemřel ve Lvově 15. července 1876 a byl pohřben v rodinné hrobce.

1.3 DRAMATICKÁ TVORBA

Tvorba Aleksandra Fredra se dá rozdělit do dvou období. V prvním období mezi lety 1817 až 1835 píše svá nejznámější a nejzdařilejší díla.

Hra *Intryga na przedce czyli Nie ma zlego bez dobrego* (Zápletka ve chvílce čili všechno zlé k něčemu dobré) je první velmi úspěšnou komedií, která byla roku 1817 uvedena v divadle ve Lvově. V roce 1818 donesl dokončený rukopis *Pana Geldhaba* (Pan Geldhab, přeloženo roku 1966, z pol. orig. přel. Erich Sojka a Jarosl. Langer) do Varšavského divadla. Hra byla v roce 1821 nastudována a měla obrovský úspěch. Po letech sám Fredro přiznal: „*Kdyby Geldhab ve Varšavě neuspěl, skončil bych.*“²⁶ Po tomto debutu měly premiéru další hry, méně známé i ty nejznámější. V roce 1822 byla uvedena hra *Mąż a żona* (Muž a žena, přeloženo roku 1956, z pol. orig. přel. Mojmíra Janišová a Ota Ornest), která vtipně reflektuje tehdejší šlechtické manželství. Po tomto velmi oblíbeném kousku následují dvě méně známé hry a to *Zrzedność i przekora* (Okoralost a vzdor) a *Nowy Don Kiszot, czyli sto szaleństw* (Nový Don Kichot, sto hloupostí). V roce 1824 je uvedena hra *Cudzoziemczyzna* (Cizozemština), která

²⁵ CHVALBA, Andrzej. *Historia Polski 1795-1918*. Krakow, 2000, s. 289- 294. ISBN 978-83-08-04139-0.

²⁶ FREDRO, Aleksander. *Zapiski starucha także Trzy po trzy*. Wrocław, 1993, s. 7.

poukazuje na šlechtické zpátečnické myšlení v oblasti hospodářství a nepřizpůsobivost novotám v průmyslovém pokroku. Mimo to také nabádá k uvědomění vlasteneckých hodnot. *Pierwsza lepsza, czyli nauka zbawienna a Odluki i poeta* (Misanthropové a básník) jsou opět dvě méně známé hry. Druhá jmenovaná byla oblíbená mezi romantiky, protože popisuje ušlechtilého aristokrata, který se vzdá majetku ve prospěch druhého. Komédie z roku 1825 *Damy i husarzy* (Dámy a husaři, přeloženo roku 1977, z pol. orig. přel. Mojmíra Janišová) vtipně popisuje postarší důstojníky, kteří v poklidu žijí mládeneckým životem. Jejich jinak idylický život však naruší několik žen, které převrátí jejich styl života naruby. V tomto období přichází krátké odmlčení, ve kterém Fredro napíše jen několik ne tak populárních her. *List, Nikt mnie nie zna* (Nikdo mě nezná), *Nocleg w Apeninach* (Přenocování v Apeninách), a *Gwaltu, co się dzieje!* Dne 7. dubna 1832 je uvedena hra *Pan Jowialski* (Pan Jowialský). V této hře Fredro popisuje šlechtické rodiny, jejichž charaktery jsou velice vtipně vyjádřeny. Hlavní postavou je starý pan Jowialski, kterého S. Tarnowski popsal jako „*nejzábavnějšího kreténa, jaký kdy byl ve světové komedii*“²⁷ V roce 1833 spatří světlo světa *Śluby panieńskie czyli Magnetyzm serca* (Panenské sliby aneb magnetismus srdce, přeloženo roku 1955, z pol. orig. přel. Mojmíra Janišová a Ota Ornest). Děj této komedie je věnován dvěma mladým dívkám, které jsou zapřísáhlými nepřítelkyněmi opačného pohlaví. Než přichází Fredro s jeho asi nejznámějším dílem z roku 1834 *Zemsta* (Pomsta, přeloženo 1966, z pol. orig. přel. Erich Sojka a Jarosl. Langer). Napíše ještě dvě hry: *Dylizans a Obrona Olsztyna* (Obrana Olsztyna). Hra *Zemsta* popisuje dva šlechtice, kteří stojí proti sobě ve sporu a lásku dvojice, která stojí v zájmu dvou rodin. Posledním dílem je komedie *Dożywocie* (Doživotní renta) napsaná v roce 1835. V roce 1835 se však Fredro na více než patnáct let odmlčel. Důvodem této autorské odmlky byla především negativní odezva kritiků.²⁸

Teprve po roce 1850 se opět vrací k dramatické tvorbě, ale za svého života už nedovolí, aby některá z jeho her byla vydána nebo hrána. Většina komedií této doby nedosahuje úrovně první poloviny Fredrovy tvorby ani myšlenkově ani formálně. Doba mezi lety 1853 až 1868 je druhým obdobím jeho tvorby. Napsal ještě několik divadelních her. Nejznámější z nich je asi hra *Wielki człowiek do małych interesów* (Velký člověk pro malé záležitosti). Zde je ústřední postavou venkovský šlechtic, který se snaží zapojit do veřejného a politického života a zviditelnit tak svoji osobu. Po té

²⁷ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha, 1953, s. 220.

²⁸ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha, 1953, s. 217-223.

následuje ještě několik her: *Świeczka zgasła* (Svíčka zhasla), *Dwie blizny* (Dvě jizvy), *Co tu kłopotu!* (V čem je problém!), *Pan Benet* (Pan Benet), *Rewolwer* (Revolver), *Godzien litości* (Hoden lítosti), *Jestem zabójcą* (Jsem vrah), *Ożenić się nie mogę* (Nemohu se oženit), *Ostatnia wola* (Poslední vůle), *Wychowanka* (Odchovanka)²⁹

Poslední ze svých komedií napsal v úctyhodných pětasedmdesáti letech. Za zmínku také ještě stojí zápisky *Zapiski starucha* (Starcovy zápisky), které obsahují aforismy, sentence a myšlenky.

2. POLSKÁ ŠLECHTA

Jan Květina definuje šlechtu jako urozenou vrstvu společnosti, která v polském prostředí čítala 5-10 procent obyvatelstva, což je v porovnání s evropskými poměry nezvykle vysoké číslo. Zásadní princip pro demokratický charakter politického procesu představovala formálně hájená rovnost šlechty, způsobující, že i přes propastné ekonomické rozdíly byla právní pozice všech příslušníků stavu stejná.³⁰ V Polsku tedy zaujímal velmi výrazné postavení a její vliv byl postupem času opravdu silný. Její společenská prestiž a vliv na řízení státu stoupal, na úkor oklešťování moci panovníka. Šlechta si nárokovala stále větší práva. Získává do své sféry vlivu nejvyšší církevní hodnosti. Přes 90 procent vysokých církevních postů bylo obsazováno příslušníky šlechty. Šlechta si svou moc upevnila díky několika podstatným historickým okamžikům. Velmi významným momentem bylo vytvoření generálního šlechtického sejmku. Generální sejm vznikl spojením provincionálních sejmů a byl tvořen dolní komorou tzv. Izbą poselską a poslaneckou komorou tzv. Senátem. Panovník musel svolávat sejm minimálně jednou za dva roky. A bez jeho potvrzení nemohl být schválen žádný zákonodárský akt. K radikální úpravě poměrů došlo roku 1505 odhlasováním Konstituce Nihilnovi,³¹ která upravuje organizaci a kompetence generálního sejmku. Za vlády posledních Jagellonců, šlechta získává naprostou nadvládu nad rozhodováním krále. Král je tedy od tohoto okamžiku formální osobou, zcela závislou na rozhodnutí Sejmku.

²⁹ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha, 1953, s. 224-225.

³⁰ KVĚTINA, Jan. *Šlechtická demokracie, Parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16. - 17. století*. Praha, 2011, s. 234. ISBN 978-80-87378-58-8.

³¹ „Nic nového bez společného souhlasu, nic o nás bez nás“ Zásada přijatá sejmem a stvrzená králem Alexandrem Jagellonským roku 1505, zabraňující panovníkovi vydávat zákony bez souhlasu šlechtické obce a představující důležitý pilíř.

KVĚTINA, Jan. *Šlechtická demokracie, Parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16. - 17. století*. Praha, 2011, s. 231. ISBN 978-80-87378-58-8.

Rok 1573 byl dalším pomyslným stupněm v sílícím vlivu šlechty. Nově zvolený král Jindřich z Valois se musel zavázat k uznání svobodné volby panovníka, dodržování práv sněmu, zaručit svobodu vyznání v duchu závěrů varšavské konfederace.³² Ve dvouleté lhůtě zajistit svolávání valného sněmu a bez jeho souhlasu nevypisovat žádné daně, cla a nesvolávat vojsko.

Na dodržování těchto tzv. artykułow henrykowskich (jindřichovské články)³³ dohlíželi pověření senátoři. V případě, že by král požadavky nesplnil, nebo hrubě porušil, měla šlechta právo mu vypovědět poslušnost. Toto mělo platit pro každého následujícího krále a mimo to byly voleným králům předkládány ještě tzv. pacta conventa.³⁴ Toto vše svědčí o obrovské suverenitě polské šlechty, která si stále více uvědomovala svou moc. Velmi podstatným krokem bylo také praktické uvedení liberu veta. Rozhodnutím sejmu mohl každý jednotlivý šlechtic projevit nesouhlas s rozhodnutím sejmu nebo sejmíku a tím zablokovat jeho platnost. V tomto aktu je mnohdy spatřována příčina pozdějšího rozkladu polsko-litevského soustátí.³⁵

Šlechta tedy dlouhou dobu utvářela společenský vývoj a prostřednictvím své moci přímo ovlivňovala život v celém Polsku.

2.1 KAŽDODENNÍ ŽIVOT POLSKÉ ŠLECHTY

Stejně tak jako v každé skupině obyvatel docházelo ke společenskému rozvrstvení i u šlechty. Na základě pozemkového vlastnictví a šlechtického titulu se šlechta dělila na vyšší, střední a nižší. Na pomyslném vrcholu potom stojí tzv. magnáti. K této skupině lidí patřili nejváženější, nejbohatší a nejmocnější šlechtické rodiny. Tato

³² VITOŇ, Jan. *Úvod do dějin a kultury Polska I. (do roku 1815)*. Praha, 1995, s. 92.

³³ Soubor stálých a neměnných právních předpisů, k jejichž dodržování se musel zavázat každý nově zvolený polský král na volebním sejmu. Svůj název nesou od Jindřicha z Valois, prvního krále, který byl nucen je stvrdit v roce 1573. Jejich obsah zajišťoval uchování mocenských pozic šlechty.

KVĚTINA, Jan. *Šlechtická demokracie, Parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16. - 17. století*. Praha, 2011, s. 229. ISBN 978-80-87378-58-8.

³⁴ soubor ustanovení a podmínek, k nimž se zavazoval každý nově zvolený panovník. Na rozdíl od jindřichovských článků, které představovaly stabilní a nezměnitelné principy politického systému, byl obsah pacta conventa v případě každého krále určován zvlášť a závisel tak na konkrétních politických okolnostech a požadavcích.

KVĚTINA, Jan. *Šlechtická demokracie, Parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16. - 17. století*. Praha, 2011, s. 231. ISBN 978-80-87378-58-8.

³⁵ KVĚTINA, Jan. *Šlechtická demokracie, Parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16. - 17. století*. Praha, 2011, s. 230. ISBN 978-80-87378-58-8.

skupina lidí se zformovala skrze pozemkovou držbu, sociální prestiž, vzájemné vazby a měla obrovský politický vliv.³⁶

„*Nikde v Evropě nenacházela mystika modré krve úrodnější půdu než v Polsku.*“³⁷ Životní styl polské šlechty se v mnohém lišil od způsobu života ostatních obyvatel a i v rámci této skupiny docházelo ke značným rozdílům. Způsob jakým žila nejbohatší aristokracie a ostatní šlechta byl znatelný v každodenních činnostech, chování i třeba v zařízení domu. Styl života aristokracie byl přepychový, i když to bylo mnohdy nad jejich reálné možnosti. Nejvyšší aristokraté patřili po celé 19. století k nejprivilegovanějším osobám ve společnosti. A z toho ji také plynuly výhody ve veřejném životě. Například na úřadech mohl šlechtic sedět v případech, kdy ostatní museli stát. Vlastnili privilegia v soudnictví, školství a politickém životě. Nejbohatší členové magnátského stavu se pyšnili tituly: kníže, baron, hrabě. Příslušníků těchto stavů bylo v této době okolo 200 rodin³⁸

Díky postavení a finančním prostředkům si tedy aristokracie udržovala postavení na vrcholu společenského žebříčku. I když s postupem času se hlavně v oblasti obchodu začínají její zájmy střetávat se zájmy bohatých měšťanských rodin. Nově vytvářející se měšťanská vrstva obyvatel sice neměla tak bohaté a pevně ukotvené kořeny ani vážené společenské postavení. Ale dokázala se velice rychle prosadit díky podnikatelským schopnostem, které aristokracie do této doby postrádala, alespoň tedy v této podobě. Bohatým měšťanům se tedy celkem rychle podařilo získat díky finančnímu zázemí, kterým disponovala jistý neopomenutelný vliv. A také v oblasti kulturní a společenské se vliv aristokratů střetával s nově vznikající skupinou mladých intelektuálně založených měšťanů. Ale stále si vliv na kulturu a život ve vyšší společnosti šlechta udržovala díky mecenátu. Běžně docházelo k finanční podpoře umění, vědy i charitativních účelů ze strany šlechty. Bohatí jedinci se stávali mecenáši, zaštiťovali a zakládali různé instituce. Do domů magnátů byli zváni umělci a literáti jako zajímavost pro pobavení ve volném čase. Pro zábavu vedli různé lovecké spolky, pořádali veselice a setkání. Někteří šlechtici se umění věnovali také osobně.³⁹

Část aristokracie však nedokázala odhadnout vlastní finanční prostředky. Byla zvyklá na určitý životní standard a udržovala si životní styl, který byl dalece nad jejich

³⁶ KVĚTINA, Jan. *Šlechtická demokracie, Parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16. - 17. století*. Praha, 2011, s. 230. ISBN 978-80-87378-58-8.

³⁷ DAVIES, Norman. *Polsko Dějiny národa ve středu Evropy*. Praha, 2003, s. 302. ISBN 80-7260-083-4.

³⁸ CHVALBA, Andrzej. *Historia Polski 1795-1918*. Krakow, 2000, s.190 – 193. ISBN 978-83-08-04139-0.

³⁹ CHVALBA, Andrzej. *Historia Polski 1795-1918*. Krakow, 2000, s. 191- 193. ISBN 978-83-08-04139-0.

reálnou možností. Z těchto důvodů nezdědka kdy docházelo k bankrotům šlechtických rodin. A to jediné jim ve skutečnosti zůstalo, byla tedy šlechtický titul a společenské postavení. Díky tomu, že si dlouhou dobu instituce šlechtictví udržovala obrovské renomé, byl zchudlý šlechtic stále váženým členem v hierarchii společnosti. Tato pozice, kterou si šlechta udržovala dlouhá století, plyne z pocitu vlastní důležitosti a pevného postavení.

Základní kámen v tomto elitářském světě tvořila rodina. Jednotlivé šlechtické rodiny tvořily klany, které byly pevně sevřené pro okolní svět. Potřeba zplodit potomka, nejlépe mužského pohlaví a zajistit tak pokračování rodu, bylo úkolem každého šlechtice. Šlechta si na cestě v hledání svého budoucího partnera snažila najít někoho ve stejném postavení. Náplň života muže a ženy byla zcela odlišná, muž zajišťoval obživu rodinu, staral se o majetky a výběr daní. Ženy naopak zůstávaly většinou v domácnosti, staraly se o děti a chod domu. V praxi měla většina šlechtičen k ruce služebnictvo. Zcela běžné bylo, že měly šlechtičny k malým dětem kojnou a vychovatelku. Děti se vzdělávaly většinou v rodinném prostředí, byly vedeny k tomu aby, si dobře uvědomovaly, v jakém prostředí se pohybují. Rozdílná byla potom výchova chlapců a děvčat. Děvčata se učila ruční práce a dobré mravy. U chlapců to byla především tělesná zdatnost. Společná byla výchova ke znalosti cizích jazyků. Avšak v polském prostředí panovala rovnost pohlaví v majetkové sféře, polské šlechtičny měly tedy právo vlastnit majetek. Z toho důvodu také mnohé ženy, které si mohly být jisté svým dědictvím, vystupovaly ze stínu svého manžela a stávaly se například spisovatelkami. V případech, kdy se manželé odebíraly do služby u dvora nebo do armády, byly to ženy, které uchovávaly kořeny polské kultury.⁴⁰

Šlechtický dům netvořil pouze rodinné zázemí, ale byl také znakem bohatství a životní úrovně dané šlechtické rodiny. Zcela běžně vlastnila jedna rodina více domů, nebo spíše sídel, která během roku navštěvovala. Ke šlechtickému domu zpravidla patřily také hospodářské budovy. Podoba domu přímo odrážela sociální postavení jejího majitele. Dům se skládal z několika pokojů a to především z jídelny, panského pokoje, kuchyně, několika ložnic, dětského pokoje a v poslední řadě pokoje pro služebnictvo. V zámožných rodinách měl každý z manželů svou ložnici. Salon byl zpravidla největší a nejhezčí místnost v době, odehrával se zde rodinný život, přijímaly se zde návštěvy, ale také společenské akce. Byl vybaven čalouněnými pohovkami, křesly, stolky,

⁴⁰ DAVIES, Norman. *Polsko Dějiny národa ve středu Evropy*. Praha, 2003, s. 303. ISBN 80-7260-083-4.

nábytkem a často také klavírem. I když z počátku se šlechta zdržovala na svých vesnických panstvích, postupem času začala především v zimních měsících přesídlvat do měst. Zde se účastnila bohatého společenského života, chodila do divadel, na plesy a pořádala různé bankety. Tzv. salonů se mohl účastnit pouze omezený okruh lidí a program byl pevně stanoven.⁴¹

2.2 SARMATISMUS

Jak ve své knize píše Jan Vitoň, protireformace, války a politická převaha magnátstva přinášely také odpovídající změny ve sféře společenského vědomí. Za skutečného představitele polského národa byl pokládán šlechtic-katolík. Projevem šlechtické odlišnosti se pro absolventy jezuitských škol stalo užívání latiny (často ve formě tzv. makaronismů-inkorporování latinských frází do polských textů). Dalším charakteristickým rysem 17. a počátku 18. století bylo rozštěpení šlechtické kultury na kosmopolitní, s evropskou aristokracií spojenou kulturu magnátskou a s francouzštinou ve funkci konverzačního jazyka, a uzavření, méně okázalou kulturou sarmatskou.

Sarmatismus je myšlenkové hnutí, založené na mýtických kořenech o původu Poláků. V polském prostoru se objevuje od poloviny 16. do konce 18. století. Zasahuje především polskou šlechtu, která svůj původ nachází u starověkého kmene Sarmatů. Sarmatské kočovné kmeny se zdržovaly v oblasti mezi Dolní Volhou a Donem. Polští šlechtici dědí po sarmatech ty nejlepší a nejušlechtilejší vlastnosti jako například svobodomyšlnost, dobrosrdečnost, pohostinnost. Sarmatismus se zrcadlí v mnoha činnostech a událostech každodenního života šlechty.⁴²

Tato idea se objevuje již v kronikářských dílech Vincenta Kadłubka a Jana Długosze. V renesanční literatuře se poté tento pojem objevuje například u Matěje z Miechova nebo Martina Kromera.

Sarmatismus v sobě mísí tradice západu, východu, ale také domácí. Působí i na další slovanské národy: Litvu, Uhry, Moldávii. Polská sarmatská šlechta považuje Polsko za obránce všeho křesťanstva před Turky, Tatary, pravoslávím a protestanstvím. Vyzdvihuje polské území jako prostor svobodný, mezi okolními absolutistickými státy.

⁴¹ CHAMERSKA, Halina. *Drobna szlachta w Królestwie Polskim (1832-1864)*. Warszawa, 1974, s. 55-70

⁴² ŘEZNÍK, Miloš. *Stručná historie států Polsko*. Praha, 2002, s. 107. ISBN 80-7277-129-9.

Rzeczpospolita byla předkládána jako ideální demokratický stát. Polský Sejm přirovnávala k senátu republikánského Říma. Obdiv šlechty ke zbraním především mečům, šavlím a karabelám vycházel z oslavy dávných polských vítězství. Povinností šlechty byla tedy příprava na boj, vojenská služba, cvičení, lov.⁴³

Ve sféře náboženství bylo striktně vyznáváno katolictví a s ním spojený velmi pestrý náboženský život. Vyzdvihovala byla především dobrota Boha a hojně oblíben byl kult Panny Marie a svatých mučedníků. Toto vše přispělo k postupnému ústupu od náboženské tolerance, která byla v té době v rámci Evropy výjimečná. Zásadní roli zastávala také rodina a přátelské vazby.

Pohřební obřad v kultuře sarmatismu zastával velmi důležité postavení. Přípravy se odehrávaly i několik měsíců. U lože nebožtíka se shromáždila rodina a někdy také sousedé. Kněz spolu s přítomnými odříkal modlitby. Mrtvý byl oblečen do nejlepšího šatu a šperků, poté byl veřejně vystaven v palácové kapli nebo v bohatě vyzdobeném sále. Obzvláště v magnátských kruzích bylo zvykem balzamování. A v některých případech bylo také v souladu s poslední vůlí zemřelého uchováváno jeho srdce v oblíbeném kostele či klášteře. Samotný obřad potom trval i několik dní.⁴⁴

Oděv se značně lišil od typického západního, byly v něm zastoupeny prvky východní. Byl dlouhý, hodně zdobný a pestrý. Dlouhý plášť byl většinou přepásán ozdobným pásem, přes který se nosil ještě plášť kožešinový. Vespod se nosily tzv. szarawary, druh orientálních kalhot. Pokrývku hlavy tvořil klapak, kožešinový klobouk ozdobený peřím.⁴⁵

Jak ve své knize uvádí Miloš Řezník, není divu, že na poli umělecké kultury se v tomto období projevíly některé úpadkové rysy, spojené zejména s obecně nižší intelektuální náročností řady jejích projevů a s provincializací. Na druhou stranu však i tato doba dala vzniknout mimořádným uměleckým dílům a zároveň otevřela prostor pro rozvoj specifické, svébytné kultury, umožněný snad částečně i tím, že se v některých oblastech silněji projevovaly kulturní rozdíly mezi Polskem a západní Evropou. Mnohé její výtvořby byly později chápány jako pravé projevy typické

⁴³ BOCKENHEIM, Krystyna. *Dworek, kontusz, karabela*. Wrocław, 2004, s. 197-213. ISBN 83-7023-974-9.

⁴⁴ BOROWSKI, Andrzej. *Słownik sarmatyzmu, idee pojęcia symbole*. Kraków, 2001, s. 142-145. ISBN 83-08-03051-3.

⁴⁵ BOROWSKI, Andrzej. *Słownik sarmatyzmu, idee pojęcia symbole*. Kraków, 2001, s. 215-219. ISBN 83-08-03051-3.

staropolské kultury, což do značné míry našlo odezvu v umělecké a literární tvorbě velkých klasiků 19. století.⁴⁶

V literatuře se tento směr objevuje již od konce 16. století a ovlivnil ji až do konce století osmnáctého. Mezi nejvýraznější literární osobnosti sarmatismu patří Mikołaj Sep Szarzyński, autor řady děl z různých žánrů jako například sonetů, epitafů. Významným básníkem tohoto stylu je Sebastien Grabowski, který působil na dvorech několika panovníků. Dalším autorem je příslušník dvora polských králů Jan Andrzej Morsztyn. Waław Potocki je autorem několika děl, která mají různorodá zaměření. V nich popisuje standardní život polského šlechtice spojené s politikou a společností té doby. Další významnou osobností je Jan Chryzostom Pasek, který ve svém životě působil ve vojenské službě, poté píše své paměti. Jeho dílo slouží jako zdroj ke každodennosti polské šlechty a čerpají z něj autoři ještě v 19. a 20. století. Autorem poezie v tomto období je také Wespazjan Kochowski, jehož dílo je zaměřeno katolickým směrem. Dalším důležitým zdrojem informací o tomto období slouží také dobová korespondence. Jako příklad bychom mohli uvést korespondenci Jana III. Sobieského s jeho ženou Marií Kazimírou. Literatura tohoto období se poté promítá do následujících období polské literární tvorby.⁴⁷

3.DÍLO

Pan Geldhab

Tato hra byla první větší Fredrovou komedií, která byla uvedena 7. října 1821 na prknech varšavského divadla. Veršovaná komedie o třech dějstvích se odehrává ve varšavském domě pana Geldhaba okolo roku 1808. Postavy: Pan Geldhab, Flora (jeho dcera), kníže Rodoslav, Lubomír (rytmistr), major (Lubomírův přítel), Liškevič (přítel knížete), Konto (knížecí intendant), Brčko, Komisionář, Krejčí, Komorník, Lokaj, služebnictvo, kupčící.⁴⁸

Pan Geldhab je zbohatlým měšťanem, který své jmění získal nepříliš poctivou cestou. Pokouší se své bohatství dávat všemožně na odiv. Jeho dům je zdobený

⁴⁶ ŘEZNÍK, Miloš. *Stručná historie států Polsko*. Praha, 2002, s. 107. ISBN 80-7277-129-9.

⁴⁷ CZESŁAW, Miłosz. *Historia Literatury Polskiej*. Kraków, 1993, s. 137-177. ISBN 83- 7006-424-8.

⁴⁸ FREDRO, Aleksander. *Pomsta, Pan Geldhab*, Praha, 1966. s. 136.

nejdražšími záclonami a nábytkem. Chodí oděn v bohatě zdobených oblecích. Veřejně sám sebe chválí za pomoc postiženým lidem, ale když ho o pomoc žádá vlastní nemocná sestra, odmítá, protože v tom nespatřuje užitek pro svou osobu. K úplnému štěstí mu však schází jedna jediná věc. Tou je urozený původ a šlechtický titul, i toto se snaží získat za pomoci peněz. Naproti tomu kníže Radoslav se může pochlubit šlechtickým titulem a rodinným rodokmenem. To je však to jediné co může nabídnout, jeho finance jsou beznadějně vyčerpané a on hledá cestu z bezvýchodné situace. Vše možně se snaží najít si bohatou nevěstu, se kterou by získal také tučné věno a mohl zaplatit veškeré své dluhy. Zde je velmi reálně zachycena hrdost polských šlechticů, kteří těžili ze svého původu, i když byli naprosto bez prostředků.

*„Předkové naši se po dlouhých věků léta
těšili obdivu a úctě všeho světa,
aniž se cizími tituly zdobili,
polskými šlechtici – ničím víc nebyli!
Ten titul nosili i na vrcholu slávy,
Již službou otčině získává šlechtic pravý“⁴⁹*

Hrdost polských šlechticů byla bezbřehá. Velmi špatně si zvykali na nové pořádky ve společnosti. A nemohli pochopit, že schopný, vychytralý a bohatý měšťan začíná v mnohém zastávat stejné ne-li, váženější místo ve společnosti.

Svou dceru Floru tedy dává Geldhab do náručí zchudlého šlechtice, i když už její ruku přislíbil jinému. Poctivému a cnotmi ověčenému Lubomírovi, který je však pouze drobným šlechticem. Flora je překrásná dívka, která se velmi ráda věnuje četbě, studiu a hře na hudební nástroje. V roli vypočítavého dohazovače zde vystupuje vychytralý Liškevič. Ten v každém svém počínání spatřuje vlastní prospěch, našeptává rady jak knížeti Radoslavovi, tak Geldhabovi. Ze sňatku se snaží vytěžit co možná nejvíce pro sebe. Flora Lubomíra upřímně miluje do doby, než ji její otec spolu s Liškevičem přesvědčí o výhodách takového sňatku s aristokratem. I ona poté souhlasí oslepena touhou po šlechtickém titulu, všeobecném uznání a životě mezi smetánkou. Lubomír dlouhou dobu nemůže uvěřit, že by ho jeho Flora takto zradila a zaprodala se.

⁴⁹ FREDRO, Aleksander. *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966, s. 163.

Lubomír se se svým trápením svěří příteli. Major vidí vše velmi reálně a snaží se situaci zachránit hrubou silou. Všichni se ho bojí a mají z něj obrovský respekt.

Flora nakonec Lubomírovi do očí přizná své úmysly a city k němu odvolá. Knížeti však umírá jeho teta, která mu odkáže velké dědictví, on už tedy nestojí o sňatek s Florou, neboť jeho finanční situace se bez jeho přičinění vyřešila sama. Odmítne tedy Floru pojmut za svou manželku. Pan Geldhab v tom momentě otáčí a snaží se dceru provdat za Lubomíra. Ten se však nemůže smířit se zradou, které se dočkal a Floru již nechce. Major vše v závěru zhodnotil slovy:“

„ Správně! Tu odplatu je nutno pýše dát –

Zklamat ji v nadějích a jen jí pohrdat.

(Ke Geldhabovi)

Tys líčil na titul a kníže na tvé groše,

Ty máš teď ostudu a slečna má dva koše. , ‘⁵⁰

Bořivoj Křemenák rysy této hry vystihuje takto: *V této veselohře se už projevíly markantní rysy Fredrova realistického talentu. Příznačné je i to, že karikaturu postav zde zdůrazňuje slovní komika. Tak hned titulní postava, přistěhovalec Geldhab – tedy majitel peněz – signalizuje svým jménem ironický podtext. Ano, jde o hrdinu příbuzného ve speciální polské variantě s Moliérovým Měšťákem šlechticem nebo Lakomcem. Geldhabovou pýchou bylo jeho jmění, nabyté všelijakými způsoby při dodávkách pro vojsko za napoleonských válek. Fredro tu zachytil dva procesy svrchovaně typické pro Polsko přecházející od feudálního zřízení ke kapitalistickému. Na Geldhabově postavě ukázal charakteristickou taktiku, jak získat společenské postavení nikoli zásluhami, znalostmi nebo šlechtickými výsadami, nýbrž prostě prostřednictvím peněz, bohatství. Ve hře má své místo i další okruh společenské problematiky té doby, osud knížete Radoslava. Na jeho životním příběhu demonstruje autor postupující rozklad domácího šlechtického prostředí, proces k němuž docházelo pod finančním nátlakem. I knížete zajímá jen a jen majetek, pro který nevidí nic jiného. Pan Geldhab je tedy nejenom tragikomický příběh zpanštělého měšťana, ale i deklasovaného aristokrata.⁵¹*

⁵⁰ FREDRO, Aleksander. *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966, s. 204.

⁵¹ FREDRO, Aleksander *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966, s. 11-12.

Muž a žena

Místem děje této hry je salón v domě hraběte Václava. V této hře vystupují: Hrabě Václav, Elvíra (jeho choť), Alfréd, Justínka, Lokaj I., Lokaj II.⁵²

Námětem této veselohry se stal milostný čtyřúhelník. Manželství dvou šlechticů je poněkud chladné, bez vášně a stereotypní. Hrabě Václav se pokládá za svůdníka a znalce žen. Spolu se svým přítelem Alfrédem si vyměňují peprné zkušenosti a zážitky ze svých románek. Václav dokonce poučuje Alfreda, jak se správný muž má chovat, aby si získal milenku. Učí ho jak být neodolatelným svůdcem. Má rád bujarý život, společnost, hraje karty. Naproti tomu jeho žena Elvíra je ráda sama, věnuje se hře na klavír, ručním pracím. Navenek se Václav ke své ženě chová velice zdvořile, oslovuje ji milými slůvky a je velmi galantní. Vychvaluje si manželské soužití a jeho chování je jedna velká přetvářka. V soukromí je však odtažitý a netaktní. Elvíra nachází lásku a porozumění u Alfreda, do kterého je zamilovaná. Neustále však zpytuje svědomí a má strach z božího trestu za nevěru. Svoji lásku udržují pomocí milostných psaníček, ve kterých si francouzsky vyznávají náklonost. Dostavenička si plánují na dobu, kdy hrabě není doma. Elvíra nachází důvěrnici ve své služebné a přítelkyni Elvíře, se kterou vyrůstala od útlého věku a která je velmi bystrá a vzdělaná. Ta své paní v jejím románu všemožně napomáhá. Justínka má však plotky jak s hrabětem Václavem, tak s milencem své paní Alfredem.

V jednom z rozhovorů mezi hrabětem a Justínkou je hezky popsán přístup tehdejších šlechticů k manželství, je zde naznačen morální úpadek a nevázané chování k ostatním ženám.

Václav *Proboha Justínko, co to máš za nápady!*
 Když se žena provdá, nesmí muže zradit.

Justínka *A kdo se ožení?*

Václav *Jo, kdo se ožení?*
 Ten, co je ženatý? Muž, co žije s ženou?
 To je trochu jiná... Ač svůj stav promění,
 mužům, zvláště manželům, je vše dovoleno...⁵³

⁵² FREDRO, Aleksander. *Muž a žena Komédie o třech dějstvích veršem*. Praha, 1977, s. 2.

⁵³ FREDRO, Aleksander. *Muž a žena Komédie o třech dějstvích veršem*. Praha, 1977, s. 37-38.

Justínka ve snaze získat Alfreda jen pro sebe přiznává své paní poměr s Alfredem. Elvíra je zklamaná a zlomená jeho zradou. Vyčítá mu jeho chování, ten však nic netušíc doznává se k poměru k jiné ženě Alině. Elvíra ohromena jeho drzostí ztrácí v Alfredovi důvěru a zavrhuje svoje city k němu. Snaží se zničit veškeré důkazy o jejich lásce. Posbírá ukrytá milostná psaníčka ve svém pokoji a odjíždí je schovat do domu své sestry. Jakmile hrabě zjistí nepřítomnost své manželky, vrhá se do náručí mladé Justinky. Elvíra se nečekaně vrací zpět a tím odhalí i tyto milostné hrátky. Zděšena manželovým chováním v její nepřítomnosti spustí řadu výčitek.

*„ To jste celí vy,
páni manželové,
něžní, věrní, stálí,
ale pouze slovem!
Sami dáváte špatný příklad,
a hodné ženy chcete mít.
Chcete, aby si žena zvykla,
byť klamaná, byť ponížená,
že poslušná vždy musí být!
Věčně k vám chovat lásky cit!“
A za tu celou svoji strast,
ještě vám musí děkovat,
dál ukrývat svůj těžký osud
a být vám služkou jako dosud!⁵⁴*

V tom okamžiku, ale dochází k odhalení i jejich hříchů, když jí z balíčku vypadne milostná korespondence. Ona však jako pravá dáma neprozradí, kdo se za nimi skrývá. Václav se s podezřením svěří příteli Alfredovi, který ze strachu z odhalení svede vinu na Justínku. Podle něj Elvíra pouze kryje milostné avantýry své služebné. Vše je, ale v závěru uvedeno na pravou míru. Elvíra s Václavem se vzájemně požádají o odpuštění a doufají, že se do jejich manželství navrátí opět klid.

⁵⁴ FREDRO, Aleksander. *Muž a žena Komédie o třech dějstvích veršem*. Praha, 1977, s. 62.

Dámy a husaři

Děj této hry se odehrává v majorově usedlosti na venkově. Osoby, které zde vystupují: Major, Rytmistr Poručík Edmund, Kaplan (husarského pluku na dovolené), Orgonová, Dyndalská, Anděla (majorovy sestry, jedna starší a tlustší než druhá), Žofie (dcera Orgonové), Fanka, Anka, Manka (služky), Řehoř, Rembo (starší husaři).⁵⁵

Na venkovském sídle si starší členové husarského pluku užívají dovolenou. Volný čas tráví lovem, hrou šachů a užívají si klidu bez něžného pokolení. Až jednoho dne naruší jejich pohodu příjezd majorových sester, neteře a jejich služebných. Všichni se patřičně přivítají a Orgonová představuje svoji dceru Žofii. Vychvaluje její přednosti, nadání ke zpěvu, malbě a dobré výchování. V domě je rázem slyšet vzruch a klevetění, jedna sestra skáče druhé do řeči. Přítomným mužům, je více než jasné, že poklidným dnům je konec. Pánové by rádi nenadálou návštěvu patřičně pohostili, ale protože nemají ani hospodyně, vymýšlí různá provizoria, jak dámy uctít.

Orgonová však přijíždí za svým bratrem ze zřejmých důvodů, chce ho oženit. A ne jen tak s někým, ale rovnou se svou dcerou Žofií. Major je z jejího nápadu v rozpacích a hned v začátku to rezolutně odmítá. Jedním z důvodů je obrovský věkový rozdíl, ale také obavy z posměchu, že se na stará kolena chce oženit. Žofii je čerstvých osmnáct let a majorovi třiapadesát. V očích zasloužilého vojáka je Žofie stále ještě dítětem. Orgonová vyjmenovává majorovi výhody takového sňatku, on však nechce mladé dívce otrávit život stařeckými nemocemi. Major si volá na poradu své kamarády, ti se nad jeho zprávou náramně pobaví a hned ji rezolutně odmítají. Orgonová vysvětluje svojí dceři důvody svého rozhodnutí:

„A teď pusť laskavě z hlavy všechny romantické historky, o kterých jsi slyšela nebo dokonce četla. Nevdáváme se z lásky, ale abychom si zajistily budoucnost. Tvůj strýček je spořádaný člověk a má na venkově slušný majetek, který, kdyby si tě nevezal, by se určitě dostal do cizích rukou.“⁵⁶

Žofie se ale za strýce vdát odmítá, její srdce patří Edmundovi, majorovu kamarádovi poručíkovi, který ji kdysi zachránil. Strýc se svatbě také brání a tak by se zdálo, že jejich štěstí nestojí nic v cestě. Avšak Orgonová má v záloze ještě jednoho

⁵⁵ FREDRO, Aleksander. *Dámy a husaři Komédie o třech dějstvích*. Praha, 1977, s. 2.

⁵⁶ FREDRO, Aleksander. *Dámy a husaři Komédie o třech dějstvích*. Praha, 1977, s. 22.

movitého ženicha. Jakéhosi Smentoše, starého lichváře, odporného, starého a hloupého chlapa. Chce svou dceru za každou cenu provdat za movitého ženicha, protože v jejím žebříčku hodnot stojí majetek na prvním místě. Aby se Žofie vymanila ze sňatku s lichvářem, a získala čas, předstírá souhlas s matčinou vůlí. Poručík mezitím chce přesvědčit majora, aby místo sebe navrhl jeho. Ale díky tomu, že majorovi se zalíbila představa mladinké ženy po boku, nabralo vše jiný směr. Major se nechal zlákat představou, že se o něj ve stáří bude někdo starat, polštáře mu naklepávat. Zamiloval si Žofii a nakonec, i přes naléhání ostatních husarů, se sňatkem souhlasil. Mezitím ještě stačila Anděla učarovat Rytmistrovi a Fanka Řehořovi. Všichni najednou zatoužili po ženitbě. Příjezd sester na statek tedy během jediného dne převrátil život většině obyvatel. Ze zapřísáhlých odpůrců manželství se stávají svatby chtiví staříci. Ale i v tomto případě nakonec zvítězí láska nad všemi překážkami. Major i ostatní si uvědomí svou pošetilost a uvolní cestu mládí. Major požehná sňatku Edmunda se Žofií tím, že mu věnuje svůj statek. Orgonová tedy dosáhne také svého cíle a svojí dcery obstará zabezpečeného ženicha. Major končí slovy:

„Ticho, ticho! Milé dámy, musíte se spokojit tím, že jste vyhrály nad husary...že museli kapitulovat a dát vám do zajetí jednoho ze svých řad, a jistě uznáte, že toho nejlepšího.“⁵⁷

Panenské sliby aneb magnetismus srdce

Tato veršovaná veselohra poprvé spatřila světlo světa na prknech Ilovského divadla 15. února 1833. Nad napsáním této hry přemýšlel Fredro dlouhou dobu. V prvním zpracování měla hra název Nenávist k mužům. V druhé fázi původní název změnil na Magnetismus. Finální verze dostala titul sloučením prvních názvů: Panenské sliby aneb magnetismus srdce.⁵⁸

Komedie o pěti dějstvích čerpá námět ve staropolském šlechtickém prostředí. Děj se odehrává na vsi v domě paní Dobrujské. Osoby, které zde vystupují: Paní Dobrujská, Anděla, Klára, Radost, Gustav, Albín, Jan.⁵⁹

Ústřední postavy Anděla a Klára jsou mladé dívky, které spojuje nenávist k mužům. Pod vlivem romantické četby si vzájemně slíbí, že se za žádnou cenu nevdatí.

⁵⁷ FREDRO, Aleksander. *Dámy a husaři Komédie o třech dějstvích*. Praha, 1977, s. 88.

⁵⁸ FREDRO, Aleksander. *Panenské sliby aneb magnetismus srdce*. Praha, 1955, s. 20.

⁵⁹ FREDRO, Aleksander. *Panenské sliby aneb magnetismus srdce*. Praha, 1955, s. 6.

Nechtější strávit život v tradičním manželství, ve svazku formálním, bez lásky. Dle tehdejších zvyklostí byly dívky přislíbeny většinou o poznání staršímu zámožnému manželovi. Do děje však vstupuje mladý Gustav, kterému byla Anděla přisouzena domluvou svého strýce Radosta a paní Dobrujské matky Anděly. Gustav se nijak nesnažil si mladou dívku získat a Anděla vzhledem ke svému slibu nejevila nejmenší zájem mladého muže blíže poznat. I přesto, že mladou dvojici spojuje stejná kultura, majetek i krása, námluvy neprobíhají dle představ rodičů. Gustav je otráven vesnický životem, který mu připadá nudný a děvčata na vsi pod jeho úroveň a často utíká tajně do města Lublina za zábavou. Radost se snaží mladému nevychovanému Gustavovi domluvit:

*„ Gustave! Zanech už těch hloupostí, můj hochu,“
a jednou konečně už zamysli se trochu.
Kolik dní hostí tě ctihodná rodina,
A neuplyne den, ba co dím, hodina,
Aby ses nechoval, že to až srdce jímá.“⁶⁰*

Gustav se chová jako nevyčválaný a nevděčný floutek, který si ničeho neváží. K dívkám přistupuje povýšeně, i když obě dívky jsou stejně vzdělané a kultivované jako on. Gustav obrací svou pozornost k Anděle až ve chvíli, kdy se dozvídá o „panenském slibu“. Začíná spřádat intriky, aby Andělu získal.

Předstírá, že je zamilován do jiné ženy, stejného jména. Vyznává se Anděle ze svých citů, a ta je naprosto uhranuta silou jeho lásky. Spřádají spolu plány jak se vysvobodit z plánů rodiny. Druhým případem neopětované lásky jsou city Albína ke Kláře. Ta je však znechucena jeho zdvořilostí, přehnaným studem a ufňukaností. Již druhým rokem ji projevuje náklonnost, ale Klára je chladná jako led. Gustav vymyslí lest i na Kláru, aby se zamilovala do Albína. Přesvědčí Kláru, aby uvěřila, že si ji chce starý Radosta vzít za ženu. Klára zlomená představou, že bude muset strávit zbytek života, uvědomuje si, jak byla k Albínovi krutá.

⁶⁰ FREDRO, Aleksander. *Panenské sliby aneb magnetismus srdce*. Praha, 1955, s. 17.

Gustav dokáže Anděle, že čistá a upřímná láska je možná i v životě, nejen v románech. Klára zas dá přednost životu s Albínem než s nemilovaným Radostem. Vítězí v této hře láska nad všemi intrikami. Panenské sliby jsou zrušeny. A co je to vlastně ten magnetismus?

*„...Magnetismus je přebytečná síla,
jež v mladých, zdravých žilách kolotá,
a když si svůj bystře vyvolila,
probudí zdroj nového života
tam, kde ho člověk třeba marně tuší.
Mám v žilách krev, mám prudký oheň v nich,
nuž, proč bych tedy v krásné, mladé duši
čisté, jak čerstvě napadaný sníh,
neprobudil svou vůli, citem svým
magnetismus jenž sálá z obou stran?“⁶¹*

Mojmíra Janišová ve své studii k Panenským slibům podtrhuje, že *Fredro ukazuje rozvití lidských citů v přirozených podmínkách, v takových podmínkách, kde za lásku se splácí láskou a nikoliv bohatým věnem, dobrým věnem anebo penězi vůbec. Takové přirozené podmínky nemohly pochopitelně existovat a neexistovaly ve společnosti, kterou autor znal, naopak – věno, postavení nebo peníze tvořily za oněch dob podmínku úspěchu v lásce. Fredro tedy vytvořil fikci přirozených podmínek, v nichž může rozkvétat milostný cit. Fikci vzhledem k epoše, do níž je komedie zasazena. Fredro, milovník klidné lásky a rodinného života, vytvořil dílo plné půvabu, jehož trvalé hodnoty tkví především v mistrném vylíčení krásy lidských citů.*⁶²

Všechno naruby

Děj této komedie o třech dějstvích se odehrává v malém polském městě koncem 17. století. Osoby: Uršula (purkmistr v Oseku), Tobiáš (její muž), Barbora (písař), Kašpar (její muž), Kát'a (jejich neteř), Agáta (bakalář a velitel stráže), Blažej (její muž),

⁶¹ FREDRO, Aleksander. *Panenské sliby aneb magnetismus srdce*. Praha, 1955, s. 121.

⁶² FREDRO, Aleksander. *Panenské sliby aneb magnetismus srdce*. Praha, 1955, s. 203.

Řehťačka (zpravodaj v Oseku), Doremba (důstojník), Makar (jeho pobočník), Bekeš (důstojník), měšťané, stráž, vojáci.⁶³

Tato hra je velmi nevšední a svým způsobem bláznivá. V malém městečku Oseku dojde ženám trpělivost s muži a tak přebírají veškerou moc do svých rukou. Vymění si se svými manželky role. Muži zůstávají v domácnosti, oblékají se do ženských šatů. Starají se o děti, věnují se domácím pracem a na slovo poslouchají a slouží svým ženám. Muži se svých žen dokonce bojí a v ničem jim neodmlouvají. Velmi komickou postavou, je osoba Kašpara, který je manželem Barbory a vtipně šišlá.

Ženy se potom na druhé straně oblékají do kalhot, chodí do práce a řídí chod celého městečka. Zastupují své muže v úřadech a myslí si, že vše dělají mnohem lépe než muži. Vydávají nové zákony a předpisy a přizpůsobují si městečko k obrazu svému. Ale také přebírají mužské manýry, pijí alkohol, hrají karty a nadávají svým polovičkám. Celé město vlastně řídí Uršula, která je purkmistrem. Úkoly jsou ženám přidělovány podle toho, jakou funkci ve městě vykonával jejich manžel. Berou do svých rukou také zákon a pochvalují si, jak jsou bystré.

Do města se vrací nic netušící Doremba, který je zamilován do Káti. Ten pranic neví o situaci, která se zde odehrává. Má však pověst zkrachovalého šlechtice, který se umí bit jen po hospodách. Zpráva o jeho návratu se ve městě rozšíří velmi rychle. A jako každý muž i on se musí podřít novým pořádkům. Doremba se však brání, protože mu nový systém připadá hloupý. To ženy rozzlobí a zavírají ho do vězení. Do Káti je však zakoukaný pan Řehťačka, kterého jí vybrala tetinka. Chce, aby si ho Káťa vzala za každou cenu, ta jí oponuje, že se jí nelíbí. Že v tom nevidí rozdíl od doby, kdy muži ženám vládli. A tak tetu přesvědčí.

Muži jsou s nastalou situací velmi nespokojeni, ale klepou se před svými ženami strachy. Doremba jde prosit o ruku Káti jejího strýčka Tobiáše. Ten ho zprvu odmítá, ale když mu Doremba vysvětlí plán jak nastolit zpět staré pořádky, domluví se.

*„ ... tak víš co, pane Jene? Jestli nás vysvobodíš
od sukni, pletení, praní a všeho ostatního utrpení,
jestli já budu zase purkmistrem a ne chůvou,
Katuška bude tvoje. “⁶⁴*

⁶³ FREDRO, Aleksander. *Všechno naruby Komédie o třech dějstvích*. Praha, 1977, s. 2.

⁶⁴ FREDRO, Aleksander. *Všechno naruby Komédie o třech dějstvích*. Praha, 1977, s. 30.

Tobiáš každému muži ve městě řekne o návratu Doremby a o jejich plánech na osvobození. Všichni muži se sejdou, Doremba běduje, jak si mohli nechat vzít poslední kousky cti a chodit v sukních. Zároveň jim však dodává odvalu pro odpor. Muže nakonec přemůže zbabělost a nedokáže se ženám postavit čelem.

Jejich vzpoura je však odhalena, Doremba je uvězněn a postaven před ženský soud. Využívá však svých zkušeností a šarmu k tomu, aby jednotlivé ženy poštvál proti sobě. Vyžádá si soukromý výslech a jedné za druhou vyznává svou lásku. Mezi ženami se strhne žárlivá hádka. Do děje však zasáhne Řehtačka, který odhalí lásku Káti a Doremby. Kát'a mezitím utíká s Blažejem za město, aby počkala do noci a mohla svého milovaného vysvobodit z vězení. Náhle však propuká velký zmatek a městem se nese zpráva o tom, že Turci postupují směrem k Oseku. Ženy jsou beznadějně, odprošují manžele. Vše se nakonec vrací do starých pořádků. Muži si vezmou zpět nejen své šaty, ale také vládu nad městem. Tobiáš dodrží své slovo a dá Katušku Dorembovi. Ta je však znechucena tím, že se stala předmětem dohody.

„...Opět chce splétat metlu, která vás ještě před chvílí mrskala?

Opět chcete vládnout jako samovládci?

Pro sebe zábavu a pro ženy starosti a práci?

Polák se ženy nikdy nedotkne, ale zotročovat ji může?

A nadávat ji a křičet na ni?

A až se zase budete vracet z flámu, nezapomeňte – co se připlete pod nohy,

prásk s tím do kouta a žena bude znovu mlčet a trpět... ‘⁶⁵

Doremba s Katuškou si nakonec slíbí, že budou žít tak aby se nikdy nemusela bouřit stejně jako ženy v Oseku. Vše končí oslavným výkřikem:

„Vivat, ženy v Oseku! Vivat Doremba! ‘⁶⁶

Pomsta

Roku 1834 přichází Fredro se svojí asi nejzdařilejší komedií Pomsta. Tato veršovaná komedie o čtyřech dějstvích je zasazena do venkovského prostředí. Osoby: číšník Prudkěvič, Klára (jeho neteř), notář Mlček, Václav (notářův syn),

⁶⁵ FREDRO, Aleksander. *Všechno naruby Komédie o třech dějstvích*. Praha, 1977, s. 80.

⁶⁶ FREDRO, Aleksander. *Všechno naruby Komédie o třech dějstvích*. Praha, 1977, s. 80.

Stolníková, Papkin, Šmajdalský (číšníkův dvořan-maršálek, správce), Švihalský (číšníkův dvořan), Perlička (kuchař), zedníci, čeled', pacholci, atd.⁶⁷

Pomsta je první autorovou, ale také první polskou veselohrou psanou krátkým osmislabičným veršem.⁶⁸ Děj této hry je plný zápletek a intrik. Rozhádání sousedé, číšník Prudkevič a notář Mlček si nemohou přijít na jméno. Neustále proti sobě spřádají plány, aby jeden druhého zničil. Číšníkova neteř Klára a notářův syn jsou do sebe zamilovaní, ale bojí se dát lásku veřejně znát. Protože vědí, že by se jim nedostalo nikdy požehnání.

*„ Jen si vzpomeň, rozmilý,
co jsi říkal tenkrát,
když jsme se snad popáté
pod podloubím spatřili:
Dovol mi, bych rád měl tebe,
o nic více neprosím,
už jen to je pro mne nebe,
už jen to je pro mne vším! ‘⁶⁹*

Jako rádce a našeptavač zde vystupuje zhýralý, prospěchářský Papkin, který sleduje jen svoje zájmy. Dvoří se také Kláře, ale ta ho odmítá s tím, že by musel splnit několik velmi nemožných přání, aby se stala jeho ženou. Jedním z nich bylo chycení živého krokodýla, což Papkina vyděsilo.

Číšník se chce oženit s vdovou Stolníkovou, která je velmi nedbalá ve výběru svých manželů. Z minulosti si však uchovává city k Václavovi. Když notář zjistil, že se chce Prudkevič oženit, už spřádal plány, jak mu vše překazit. Získal tedy vdovu Stolníkovou pro svého syna. Ten si ji ovšem vzít odmítá. Prudkevič uražen, vyzývá notáře na souboj na život a na smrt. K souboji nedochází, protože číšník snažící se přechytračit rozhodl se potrestat notáře jinak. Oženit mu syna, ho předběhl. Dá tak do náručí Václava svoji neteř Kláru.

„ Mám rád, chlapče, lidi smělé!

⁶⁷ FREDRO, Aleksander. *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966, s. 20.

⁶⁸ FREDRO, Aleksander. *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966, s. 13.

⁶⁹ FREDRO, Aleksander. *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966, s. 39.

*Jenže to teď nechme být.
Žádný souboj holenku!
Notář mi vzal snoubenku,
s tebou ji chce oženit
a nade mnou triumfovat....*⁷⁰

Pro samou lest a podfuky, vyhrává opět milenecká láska nad vším ostatním. Na naléhání novomanželů dojde také na usmíření obou rivalů.

3.1 VLIV UMĚLECKÝCH PROUDŮ A SITUACE V ČECHÁCH

Aleksander Fredro se narodil do literárního prostoru romantismu, směru první poloviny 19. století, který se formoval mezi dvěma revolucemi 1789 a 1848 v celé Evropě. Byl tedy současníkem takových polských velikánů, jako byli například Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmund Krasiński, Bolesław Prus, Henryk Sienkiewicz a Eliza Orzeszkowa. Pro tento směr je typické, že je kladen důraz na city, osobitost autora, fantazii, původnost. Hlavním hrdinou romantismu je osamělý jedinec, který velmi často splývá se samotným autorem díla. Primárním motivem je láska, která v romantismu bývá velmi často nenaplněná. Avšak spojitost s Fredrovou tvorbou a romantismem není příliš velká. Romantičtí autoři tvořili především balady a básnické povídky neboli poémy. Ve značeném zastoupení byly také historické romány. Z dramatické tvorby vyčnívaly převážně tragédie. Vedro ve svých hrách, ale zachovává také klasicistické prvky a proto je jeho tvorba spíše řazena k realismu.⁷¹

Šlechtická komedie jako literární obor se věnuje tématice šlechtického popřípadě měšťanské společenské vrstvy. Jako téma si vybírá zvyklosti, obyčejové děje a životní osudy této společenské kasty. Výše zmíněné podněty jsou předmětem komediální kritiky, karikaturního zpracování postav, někdy až groteskně popsané. Autoři se zaměřovali na témata aktuální, jakými byly například láska s překážkami, touha po moci a bohatství a s tím spojené intriky. Populárním a v jistém slova smyslu nadčasovým tématem těchto her se stala otázka manželství. Mnoho okolností, které v této době ovlivňovalo tuto instituci. Velmi častým tématem bylo například zaprodání

⁷⁰ FREDRO, Aleksander: *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966, s. 126.

⁷¹ CZESŁAW, Miłosz: *Historia Literatury Polskiej*. Kraków, 1993, s. 239-300. ISBN 83- 7006-424-8.

dcery vlastními rodiči. Příslib sňatku s krásnou dcerou výměnou za peněžní příslib. Autor často stavěl do protikladu pozitivní a negativní stránku celé události, která v samém závěru vedla ke šťastnému zakončení příběhu. Velmi nenásilnou formou zde byla vyzdvihnuta morální rovina takového jednání. Velice často se děj odehrával na místě šlechtických salónů nebo v místnosti, kde se nacházelo více osob. I díky tomuto jsou díla cenným obrazem tehdejší společenské vrstvy. Podstatným nositelem humoru je v těchto dílech také užití jazyka. Ten je zde velmi dobře využit pro vystižení dané situace. Dochází v něm ke slovním hříčkám a přesmyčkám, které mnohdy zavadávají opravdu dobrý důvod k úsměvu na tváři.⁷²

Za nejlepšího autora veseloher tohoto období je dodnes považován Michał Bałucki, který byl velice populární dlouho po své smrti. I v dnešních dnech se v divadlech uvádí jeho nejznámější hry, jako například *Grube ryby*, *Dom Otwarty* nebo *Klub kawalerów*. Hlavní postavy jeho děl mají podobné charakterové rysy. Vyznačují se chamtivostí, na scéně se objevují falešní šlechtici, a nepravé morální hodnoty. Neméně dobrým autorem šlechtických komedií byl Józef Bliziński. Mezi jeho nejzdařilejší díla patří hry: *Strach i mat*, *Rozbitków* nebo například *Marcowy kawaler*. Mezi další autory, kteří se ve své tvorbě věnovali stejnému žánru, patří: Edward Lubowski, Zygmunt Sarnecki, Kazimierz Zalewski. Notnou dávku ironie vdechoval svým dílům Adam Asnyk. A také Józef Narzymski.⁷³

V našem prostředí v této době probíhalo národní obrození. Tento proces byl národně-osvobozeneckým bojem proti útlaku a za emancipaci českého národa. Tvořila se proto díla spíše vlastenecká a jazykově zaměřená, aby došlo k vybudování svébytné české literatury. V souvislosti s národním obrozením vznikala na českém území divadla, která měla velký vliv na vnímání a názory lidí. Několik autorů tak tvořilo také veselohry a frašky. Tyto veselohry sice nebyly zaměřené na milostné vztahy a trojúhelníky, ale byly důležitou součástí literatury. K takovým autorům by patřil např. Prokop Šedivý, který tvořil převážně frašky z pražského prostředí a byl překladatelem mnoha divadelních her. Jeho nejznámější hrou jsou asi *Masné krámy* aneb *Sázení do loterie*. Druhým dramatikem první etapy národního obrození byl Václav Thám, který tvořil hry historické (*Břetislav a Jitka* aneb *Únos z kláštera*). Ve druhé fázi byl významným dramatikem Václav Kliment Klicpera, který byl též autorem veseloher. Mezi tyto hry by

⁷² IHNATOWICZ, Ewa. *Literatura Polska drugiej połowy XIX wieku (1864-1914)*. Warszawa, 2000, s. 223-228. ISBN 83-85660-87-9.

⁷³ IHNATOWICZ, Ewa. *Literatura Polska drugiej połowy XIX wieku (1864-1914)*. Warszawa, 2000, s. 223-228. ISBN 83-85660-87-9.

patřila Veselohra na mostě, Divotvorný klobouk (lidová veselohra), Rohovín čtverrohý nebo Hadrián z Římsů. Neposledním autorem veseloher byl také Jan Nepomuk Štěpánek, který napsal např. veselohry Čech a Němec nebo Berounské koláče.⁷⁴

Více znatelný je však vliv realismu na dílo Fredrovo. Realismus byl směr spíše druhé poloviny 19. století. Zde se autoři snažili kriticky poznávat skutečnost a reflektovat dobu. Nechtěli však tuto skutečnost kopírovat, ale zachytit typizaci určitých jevů. Nevšimli si proto jednotlivých individuálních vlastností, ale některých společných rysů, které jsou u lidí typické, většinou k typizaci dochází u určité skupiny či vrstvy společnosti. Realismus je velmi ovlivněn filosofickým proudem nazývaným pozitivismus, který dokazuje, že je skutečné jen to, co je dokazatelné smysli a rozumem. Realističtí autoři se zajímali o současnost, kterou také popisovali kriticky a reálně a to včetně jevů, které byly dříve v literatuře nepřijatelné. Hlavní otázkou těchto autorů bylo, proč člověk, žijící v moderní společnosti není šťastný. V realismu se někdy také vymezuje tzv. kritický realismus, který poukazuje na křivdy ve společnosti a volá po změně, nápravě a vzniku spravedlivější společnosti. Realismus byl uplatněn hlavně v dramatu a próze, zde především v podobě románů. Později se vydělil ještě tzv. naturalismus, zaměřující se na negativní jevy, jako je například prostituce, alkoholismus. Autor se tak mnohdy stával velkým kritikem společnosti.

4. CHARAKTER TVORBY

O charakter tvorby Aleksandra Fredry vypukl spor. Někteří odborníci řadí Fredrovo dílo ke klasicistickým s odkazem na typ Moliérový komedie. Druzí vyzdvihují spíše romantické prvky v jeho díle. Předlohou byli pro Fredra klasičtí autoři, a to především francouzští dramatikové. Obsah her však bral ze svého společenského okruhu a života. Jeho dílo je výjimečné a přesto má typické postavení v polské literatuře.⁷⁵

Výše zmíněné srovnání s Moliérem je ve Fredrově případě jistě na místě. Stejně jako Fredrovy hry byla také Moliérová díla veršovaná se satirickým podtextem. Stejným prvkem byl také typ jejich her a to především komedie. Stejným

⁷⁴ SVOZIL, Bohumil, SVADBOVÁ, Blanka. *Česká literatura ve zkratce 2*. Praha, 1998, s. 32-43. ISBN 80-7243-0003-3.

⁷⁵ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha, 1953, s. 217.

jmenovatelem byla témata, kterým se oba tvůrci věnovali. Oba dva se zaměřovali na společenské neduhy, kritiku dobového společenského života, a všudypřítomného pokrytectví. Náhodná jistě není podobná struktura her. Ani jeden za autorů nevěnoval příliš energie složitým zápletkám a dějovým liniím. Soustředění obou autorů spíše na práci s jazykovou podobou děl je pozoruhodné.⁷⁶

Dílo, na kterém jsou všechny výše uvedené věci více než patrné, je Moliérovo dílo *Měšťák šlechticem*. Zde je zachyceno téma honby za šlechtictvím. Snaha hlavního hrdiny Jourdaina, bohatého měšťana stát se šlechticem. A naproti němu postava zchudlého šlechtice Doranta, který se mu pod vidinou peněz snaží co nejvíce podbízet.⁷⁷

Fredro je označován za otce polské komedie, i přes některou kritiku jeho současníků, byl vyhledávaným a oblíbeným autorem. Jeho současník a druhý důležitý představitel polské dramatiky tohoto období byl Józef Korzeniowski. Ten se však věnoval spíše národní myšlence a v jeho díle je kladen důraz především na didaktickou stránku. Psal hry ze sociálního prostředí a s historickými tématy. Korzeniowski byl hrán spíše v devatenáctém století. Naproti tomu Fredro je hojně zařazován do repertoárů nejen polských divadel dodnes.⁷⁸

Námětem her je prostředí střední šlechty, které mu není cizí. Každodenní činnosti a zvyklosti jsou v díle Aleksandra Fredry popsány velmi realisticky a pravdivě. Na rozdíl od jiných spisovatelů žil v přirozeném prostředí, neodtržen od reálného života. Literární vnímání je podloženo hlubokým pozorováním okolního života nikoliv pouhým knižním studiem. V tomto ohledu je mnohdy přirovnáván k otci polského písemnictví Mikołaji Reji z Nagłowic.⁷⁹ Nebojí se poodhalovat stinné stránky a neřesti. Vtipně narážet na některé paradoxy doby. Otevřeně popisuje i ožehavá témata. Dobře zachycuje, jak se tehdejší šlechta chovala za zavřenými dveřmi. Mnohdy jsou zdůrazněny nepříliš dobré vlastnosti. Není však cílem vytvořit zcela negativní představy, ale ukázat obraz takový, jaký ve skutečnosti byl. Nejčastěji je vyzdvihována prostoduchost a zpátečnické myšlení této uzavřené skupiny. Výsměch manželské instituci, která v těchto kruzích byla pouze formálním svazkem. Satira na milostné hříčky šlechticů a jejich nespoutaný životní styl. Postavy jsou dobře propracované a nejednou některá ze situací donutila mě, jako čtenáře k úsměvu. V textu se objevuje humor ruku v ruce s bezprostředností tehdejšího života.

⁷⁶ KUČERA, Jan P. *Molière moralista a posměváček*. Praha, 2006, s. 163-180. ISBN 80-7185-758-0.

⁷⁷ KUČERA, Jan P. *Molière moralista a posměváček*. Praha, 2006, s. 236-245. ISBN 80-7185-758-0.

⁷⁸ CZESŁAW, Miłosz: *Historia Literatury Polskiej*. Kraków, 1993, s. 290. ISBN 83-7006-424-8.

⁷⁹ KREJČÍ, Karel, *Dějiny polské literatury*. Praha, 1953, s. 218.

Fredro však přes veškerá porovnání nebyl autorem romantickým. Jeho hry mají spíše rysy komedií z osmnáctého století. V jeho veršovaných veselohrách bychom našli podobnost s některými z děl barokního divadla, které mu nebyly neznámé. V námětech není na první pohled rozpoznatelná snaha o velkou myšlenku. Ale na první především snaha pobavit čtenáře popřípadě diváka. Svoje postavy vykresloval bohatě, velmi temperamentním způsobem a s notnou dávkou drobných charakterových znaků a gest. Díky tomu, že jeho hry byly uváděny na prknech divadel a za jeho života především v divadle Lwowském, měl možnost sledovat reakce diváků na jeho postavy. Ačkoliv jsou jeho hry veršované, jazyk, který zde užívá je srozumitelný i pro běžného čtenáře, a není v nich skryt žádný složitější smysl.⁸⁰

Fredrovy hry provází podobný motiv. Nalezneme zde především otázku dohodnutých sňatků. Tyto sňatky nebyly pro dobu, ve které autor žil, vůbec neobvyklé. Takovéto jednání rodičů, jak je naznačeno v samotných hrách, bylo motivováno především vidinou peněz a zisku nového majetku. Proto rodiče nedbali na opravdovou lásku, kterou jejich děti chovaly k jiným osobám, protože v takovéto lásce neshledali osobní užitek. Avšak povětšinou ve Fredrových hrách láska nakonec vítězí (ať už přesvědčením rodičů o tom, že láska je důležitější než peníze, či nějakou shodou okolností, či lstí). V hrách je také často zdůrazňován rozdíl mezi venkovem a městem. Často je z pohledu některé postavy venkov líčen jako nudné a bezvýznamné místo, kde je velmi nerad a dává to najevo. Takto líčen bývá převážně z pohledu mužů, zvyklých chodit ve městech do kabaretů a barů. Oproti tomu město je místem plným zábavy. Je také poukázáno na to, jaký byl pohled šlechticů na manželství, kterého si spíše nevážili, k ženám byli chladní, nepřístupní a na druhou stranu k ostatním ženám až přespříliš otevření a nevázaní, užívali si spoustu milostných avantýr. O těchto zážitcích si samozřejmě vyprávěli s ostatními přáteli a vyměňovali si zkušenosti. Avšak tyto hry jsou veselohrami, proto tyto nedostatky jsou ve většině případů nějak odhaleny a napraveny. A většinou vyjdou najevo nějakým prořeknutím či velikou náhodou. Hlavními motivy jeho her jsou tedy především láska, peníze a šlechtické manželství

Ve všech komediích mimo Pana Geldhaba však nakonec vítězí čistá a pravá láska nad všemi problémy, překážkami a intrikami, což v životě mnohdy tak nebývá. Toto je podle mého názoru také značně ovlivněno autorovým životem. Vždyť i u něj

⁸⁰ CZESŁAW, Miłosz. *Historia Literatury Polskiej*. Kraków, 1993, s. 290- 295. ISBN 83- 7006-424-8.

v manželství zvítězila romantická láska. Na svou ženu čekal více než deset let a dal jí přednost před mnohými bohatými nevěstami.

V hrách můžeme rozpoznat typizované postavy, které mají podobné, ne-li někdy stejné charaktery. Prvním z nich je šlechtic, spřádající intriky, jak získat peníze. Druhým naproti tomu bohatý měšťan toužící získat šlechtický titul. Většinou se těchto cílů snaží dosáhnout díky sňatku dcery za bohatého šlechtice, který však bývá zpravidla o mnoho let starší než dcera, ošklivý a někdy také holdující alkoholu. Dcera bývá zpravidla zamilovaná do někoho jiného, avšak ne natolik finančně zaopatřeného či muže nižšího postavení, než by si otec přál. Tato dcera je velmi často líčena jako intelektuálně založená, nadaná ve hře na hudební nástroje, sečtělá a navíc velmi krásná. Tyto dcery se povětšinou své lásky nevzdají, avšak někdy je otec přesvědčí a pod vidinou peněz svou lásku opustí. Celkově jsou ženy šlechticů ve Fredrových hrách líčeny jako ženy hudebně nadané, věnující se různým ručním pracím a četbě, krásné a slušně vychované. Na tomto popisu je patrná Fredrova idealizace ženských postav, které líčí až romanticky. Je však otázkou, zda Fredro ženství záměrně neidealizuje v duchu romantických představ typických pro autory 19. století, nebo ženy záměrně idealizuje za účelem jasného vyjádření jejich opačného charakteru ve vztahu k mužům.

Další typ postavy je vychytralý a vypočítavý našeptavač. Velmi často jí bývá rádce samotného šlechtice, našeptává mu takovým způsobem, aby výsledek šlechticova jednání měl co největší prospěch pro něj samotného. V některých hrách je vidět jasný postoj mužů k ženám či naopak. Muži i ženy sebou z nějakého důvodu zpočátku skoro až pohrdají, ale když nastane nějaká závažná situace, ukáže se, že obě pohlaví mají stejně důležitou roli ve fungování společnosti.

Jednotlivé znaky, které nacházíme v díle Aleksandra Fredra nejsou stoprocentně zařaditelné do určitého literárního směru. Jednoznačně však čerpou z témat aktuálního vývoje společnosti. V díle p. Geldhab Fredro vystihuje jeden ze základních znaků polské šlechty. Tímto znakem je poměrně nízká prostupitelnost hranic polské šlechty. Dalším znakem je rigidita polské šlechty, bez ohledu na rozsah majetku, kterým polský šlechtic vládne.

Tyto znaky jsou znázorněny právě příběhy pana Geldhaba, co by bohatého měšťana, který by se rád stal šlechticem, avšak dostatek majetku není relevantním prostředkem pro to, aby se šlechticem stal. Na druhou stranu je to příběh knížete Rodoslava, který sice šlechtickým titulem vládne, avšak nevládne dosti velkým majetkem, spíše naopak, vládne dluhy a tyto závazky je nucen plnit. Bohužel však nemá

z čeho. Na příběhu knížete Radoslava je tak ukázán názorný obraz rozhazovačnosti polské šlechty, kdy finanční otázku členové polského šlechtického stavu neřeší.

Absurdita celého příběhu je tak dána právě těmito dvěma paradoxními kontrasty. Na jedné straně je to majetek p. Geldhaba, který není získán poctivým způsobem, který vystavuje na odiv, avšak šlechtický titul je pro něj nedosažitelný a na druhou stranu je to chudý kníže Radoslav, který sice šlechtickým titulem vládne, je to však to jediné co má.

Jediným možným řešením obou těchto aktérů a vzájemné řešení jejich problémů je právě uzavření sňatku dcery p. Geldhaba s knížetem Rodoslavem, V tomto směru to dále svědčí o tom, že člověk se šlechticem může stát pouze v rámci zisku statutu člena polské šlechtické rodiny, aby byl zachován tento šlechtický rod. Toto je právě názorně patrné na sňatku dcery Geldhaba s knížetem Rodoslavem. Zdůvodněním tohoto činu je právě existence polské krve u potomků narozených z těchto manželských svazků. Aby tak byla zachována čistota polské krve, jejíž prameny leží v dávných předcích této polské šlechty. Což také navazuje na sarmatské kořeny. Na příběhu knížete Radoslava je vidět i to, jak polská šlechta nechce přibírat plebeje mezi své řady, pokud to není nezbytně nutné. Toto Fredro náležitě znázorňuje, smrtí tety knížete Radoslava a zděděním velkého majetku. V tomto okamžiku má kníže tedy vyřešeny majetkové vztahy jiným způsobem, dědictvím po jeho tetě, odmítne tedy sňatek s Florou, a to i přes to, že Flora je dívka, která má v podstatě šlechtické vychování. Je velmi krásná, hraje na klavír a věnuje se četbě, což je opět ukázkou, že původ je tím znakem polské šlechty a nikoliv, jakým způsobem člověk vystupuje. Uvedené není ničím jiným než další ukázkou sarmatismu.

V uvedeném díle je i ukáзка touhy obyčejného člověka stát se šlechticem a být uznáván, což je vidět právě na příběhu Flory, dcery Geldhaba, která obětuje čistou lásku k Lubomírovi výměnou za šlechtický titul.

Skutečnost, že se potom pan Geldhab po odmítnutí sňatku ze stran knížete Rodoslava snaží Floru opět provdat za Lubomíra je smutnou komickou tečkou tohoto příběhu.

Postava p. Geldhaba je založena na charakterových rysech tehdejšího vnímání šlechtice. Jeho povaha je popsána jako velmi povrchní, sebestředná a lakomá. Vystupuje v příběhu navenek jako pořádaný a bohatý šlechtic, který to také rád dává na odiv, ale ve skutečnosti je jeho situace mnohem méně uspokojivá. A je ochoten kvůli penězům zaprodat i vlastní dceru. Což byla v tehdejší době praxe zcela běžná. V tomto

můžeme tedy bezesporu nalézat popisnost tehdejší společnosti. A tedy také pravdivý obraz tohoto námětu.

Komedie Muž a Žena popisuje jiný fenomén tehdejší vyšší společnosti. Ukazuje chladné vztahy mezi polskými šlechtici, které jsou ryze neosobní a povinné, což je právě vidět na vztahu mezi Václavem a Elvírou.

Také je zde díle dosti patrný i promiskuitní život polské šlechty, zejména ze strany hraběte Václava, který se svoji náklonností k ženám nikterak netají. Na příběhu tohoto šlechtice je dále i vidět povrchnost jeho vztahů k ženám, kdy je ke své ženě ve společnosti galantní, avšak v soukromí se chová odtažitě a netaktně, což je opět odrazem šlechtických vlastností. Navenek nedávat znát sebemenší záminku k opovržení ze strany společnosti, i v případě, že fakticky opovržení hodné je

O promiskuitě šlechty dále podává jasný důkaz i postava Alfreda, který udržuje milostné vztahy jak s Justýnkou, jak s Elvírou.

Na postavě Alfréda je opět vidět právě hrdost polské šlechty, kdy z důvodu, aby neutrpěla čest, svede vinu na Justýnku s tím, že sama Elvíra pouze kryje milostné pletky své služebné, tak aby na Elvíře nezůstalo podezření z nevěry, což by mohlo opět šlechtu ve společnosti poškodit. V tomto ohledu je zde popsána každodennost manželského života pravdivě a realisticky, bez jakýchkoliv předsudků. Ne každé manželství samozřejmě fungovalo na těchto principech. Ale vzhledem ke sňatkové politice to jistě byla praxe běžná. I zde je tedy námět aktuální.

Dámy a Husaři je dílo založené na příběhu Orgonové, kde je vidět znak neprostopitelnosti hranic polské šlechty, když chce, aby se její dcera Žofie provdala za svého vlastního strýce. Žofie, jejíž vlastnosti rovněž Fredro ukazuje chování dam patřících do polského šlechtického stavu (četba, malba, hra na klavír), je však zamilovaná do Edmunda, který takovým majetkem nevládne. Dalším motivem pro tento sňatek je i zachování rodového majetku mezi polskými šlechtici, když tímto sňatkem by majetek Orgonové a jejího bratra Majora zůstal nerozdělen. Toto je pak potvrzeno skutečností, že by Orgonová nesouhlasila se sňatkem Edmunda, kdyby mu Major nedal svůj statek. V okamžiku, kdy dostal Edmund od Majora statek, je tužba Orgonové naplněna a se sňatkem Žofie s Edmundem souhlasí.

V tomto díle je tedy popsán běžný život polské šlechty náležející do husarských pluků, kteří, coby zapřísáhlí vojáci žijí staromládeneckým životem plným cnotných činností, jakými je lov, střelba, hra šachů, aniž by si do něj nechali zasahovat od ženského pokolení, které je jim vlastně protivné. Tento znak je náležitě Fredrem ukázán

na tom, jak je příjezd dam na zámek Majora ze strany členů husarského pluku nejprve přijímán s nelibostí. A to vše také potvrzuje prvotní nesouhlas Majora se sňatkem s Žofíí.

Zdůrazněním toho, že členové husarského pluku se nechtějí vázat je ten fakt, že po náhlém vzplanutí myslí a touhy po ženitbách opět tito členové husarského pluku vystřízliví.

V Panenských slibech, aneb magnetismu srdce rovněž Fredro ukazuje, že láska není prvotním podnětem sňatku. Zdůrazňuje zde snahu polské šlechty vdávat své dcery za zámožné staré šlechtice. Klade důraz na fakt, že mnohem důležitějším ukazatelem je rozšíření majetku. Naproti tomu stojí mladá generace, která se odmítá podřídit starým zaběhlým pořádkům. Což je patrné na vzdoru dvou mladých šlechtických dívek Anděly a Kláry.

Na mladém šlechtici Gustavovi Fredro ukazuje, neřesti mladých šlechticů. Na Gustavovi je vidět právě jejich rozhazovačnost a život bez jakýchkoliv závazků či odpovědnosti a pohrdání ženami. Andělu se tento mladý šlechtic snaží získat, jenom pro to, aby pokořil její slib panenství, který tato mladá šlechtice složila.

Hra Všechno naruby je odlišná od ostatních zpracování. Ústřední zápletkou zde není otázka peněz, chamtivosti či milostných hrátek. Zde Fredro naráží na stereotyp postavení muže a ženy v rámci šlechty. Rozebírá zde tedy vztah mužů a žen polské šlechty. Ukazuje, jakým způsobem jsou polské ženy podrobeny mužům, což vykresluje právě na výměně společenských rolí mezi muži a ženami. Fredro ukazuje, jak moc mužům vadí jejich podřízená role ženám a jak jim vadí výkon ženských činností a ženských povinností. Naopak, ženám jejich nadřazená role mužům ve společnosti vyhovuje, což dokazuje právě to, že ženy se odmítají nabyté společenské role vzdát, a to i za cenu zbavení osobní svobody těch, kteří by nově nabyté pořádky chtěli měnit. To je příznačné právě na příběhu zkrachovalého šlechtice Doremby, který je uvězněn právě z důvodu, že nové pořádky chtěl měnit.

Nově nastolené uspořádání je však platné pouze do okamžiku napadení města ze strany Turků. Toto je moment, kdy ženy ve svých společenských rolích selhávají a mužská síla se ukazuje jako nenahraditelná, a že ženy tuto společenskou roli, kterou je obrana města, nemohou zastat.

V tomto díle Fredro dále vykresluje běžný život všech vrstev společnosti, včetně té šlechtické, a to jak ze strany žen, tak ze strany mužů, což velmi vtipně vykresluje

popisem činností, které vykonávají ženy místo mužů a naopak muži místo žen. Ukazuje v tomto díle na pozitivní i negativní aspekty mezilidských vztahů na malém městě, když právě v rámci výměny společenských rolí vyzdvihuje právě pozitivní i negativní vlastnosti ženské a mužské populace, a to napříč celou společností.

Celý tento děj je navíc protkán právě příběhem zkrachovalého knížete Doremby, který je zamilován do Káti, která se však má vdát za bohatého pana Řehtačku, který je jí vybrán právě její matkou. Fredro zde ukazuje, že touha po majetku je vždy vyšší než touha po šlechtictví, což je patrné z toho, že Kát'a má být provdána za bohatého měšťana, kterého nemiluje, namísto chudého šlechtice, kterého však Kát'a miluje.

Na příběhu strýce Tobiáše a Doremby je dále vidět i obchod s lidskými vztahy, když Tobiáš svolí ke sňatku s Kát'ou pouze tehdy, když Doremba nastolí ve městě Staré pořádky a Tobiáš se znovu stane purkmistrem. Fredro tímto rovněž typicky ukazuje, že sňatek je spíše věcí dohody a nikoliv lásky, a pokud má být sňatek uzavřen z lásky, musí aktéři sňatku něco vykonat, aby z toho jejich rodiče měli nějaký užitek.

Fredro v tomto díle ukazuje i revnivost žen, které dokáží ohromně žárlit, což je vidět na tom, jak Doremba, který je zatčen, a nechává se účelově vyslýchat každou ženou zvlášť, aby v každé ženě vzbudil lásku a city k jeho osobě, což se mu povede. Když se to ženy dozví, tak namísto toho, aby si to s Dorembou vyřídili, začnou se hádat a žárlit mezi sebou.

Pomsta, toto dílo založené na zakázané lásce a až shakespearovské zápletky líčí intrikářství a záludnost mezi šlechtici. V této hře Fredro vykresluje konflikt významných lidí na maloměstě významných lidí, jako jsou číšník Prudkevič a notář Mlček. Velmi paradoxně však členové jejich rodin neteř Prudkeviče Klára a syn Mlčka Václav chovají k sobě city, což činí problém celého děje.

Je zde opět snaha kupčit se sňatky svých potomků, což je patrné na snaze Mlčka oženit svého syna za vdovu Stodolníkovou. Účelem tohoto sňatku však není zisk majetku, jak je typické pro Fredrova díla a typické pro polskou šlechtu. Cílem tohoto sňatku je pouze pomsta Mlčka Prudkevičovi, který se sám s vdovou Stodolníkovou chtěl oženit. Zde se opět opakuje pro Fredra typické, s Václav sňatek s paní Stodolníkovou odmítá, jelikož on sám miluje Kláru.

Děj celého příběhu je okořeněn přítomností našeptávače Papkina, který se dvoří Kláře, na jeho povaze opět Fredro ukazuje negativní vlastnosti polské šlechty, zhýralost, prospěchářství a sledování vlastních zájmů.

V této hře je láska Václava a Kláry naplněna jejich sňatkem, avšak motivem pro uzavření tohoto sňatku ze strany Prudkeviče, který k němu dal požehnání, byla samozřejmě pomsta Mlčkovi, jelikož se Prudkevič o plánu Mlčka oženit Václava s vdovou Stodolníkovou dozvěděl. Je tedy paradoxní, že děj končí šťastně, avšak předpokladem pro tento šťastný konec je opět obchodování, v tomto případě s pomstou.

4.1 FILMOVÉ A DIVADELNÍ ZPRACOVÁNÍ FREDROVÝCH HER

Témata Fredrových veseloher jsou známa nejen díky knižnímu zpracování, ale také díky divadelním inscenacím a filmovému zpracování jeho her. Již během Fredrova života byly jeho hry uváděny na divadelní prkna. Témata, o kterých psal, se stala námětem pro scénáře v mnohých divadlech nejen v Polsku, ale také v celé Evropě. Stal se nositelem a symbolem polské komedie i za hranicemi svého státu. V Čechách patřil k nejoblíbenějším polským autorům, jejichž inscenace byly uváděny na scénách českých divadel.

Velice podstatnou roli v tomto procesu sehrálo Lvovské divadlo. Právě na scénu tohoto divadla se jako první dostávaly jeho hry. Ve Lvovském divadle se v tomto období mísil kulturní vliv německý a polský. Hry byly uváděny ve většině v německém jazyce, ale dva dny byly vyhrazeny pro jazyk polský.⁸¹

Aleksander Fredro se právě v tomto divadle velice sblížil s hercem a dramatickým spisovatelem Janem Nepomucenem Kamińskim. Kamiński byl postupem času zvolen ředitelem a uměleckým šéfem Lvovského divadla a to mezi léty 1800 – 1842. Byl ovšem také překladatelem, autorem a hercem, staral se o vše okolo divadla a velice dobře ho propagoval veřejnosti. Jan Nepomucen Kamiński byl opravdu důležitou osobností Lvovského divadla. Byl to právě on, kdo se nejvíce zasloužil o fungování divadla. Byly doby, kdy se divadlo potácelo ve velmi složité finanční situaci. Z vlastních zdrojů financoval 'držbu, osvětlení a úklid divadla. Na provoz divadla scháněl finanční prostředky všemi dostupnými způsoby, hledal mezi obyvateli sponzory, dárcce a podpůrce divadelního umění. Někdy byl tento úkol velice těžký,

⁸¹ WYKA, Kazimierz. *Aleksander Fredro*. Warszawa, 1968, s 22-25.

pořádaly se veřejné sbírky během jednotlivých představení. Jedním z významných mentorů Lvovského divadla byl mezi jinými také otec Aleksandra Fredra Jacek. V tomto ohledu si Jan Nepomucen Kamiński velmi dobře uvědomoval důležitou úlohu divadelního světa na kulturu ve společnosti. Vliv divadla je znatelný v literatuře, národním jazyce, zvyklostech a obyčejích.⁸²

Lvovské divadlo v této době vchovalo mnoho zajímavých hereckých osobností. Fredro v tomto období uváděl na scénu téměř každou svou hru a dokonce některé postavy psal přímo na míru hercům divadla. Pro Fredra bylo divadlo velice důležité a i prostřednictvím divadla a podpory polština vyjadřoval svůj vnitřní nesouhlas s německým jazykovým útlakem. Mimo Lvovského divadla byly autorovi prvotiny uváděny primárně na scénách dvou dalších divadel a to varšavského a krakovského. A především prostřednictvím těchto třech scén se dostával Fredro jako autor do povědomí širší veřejnosti. Toto však sebou neslo nejen příjemné skutečnosti, autor se musel vyrovnávat s cenzurou a někdy ne příliš dobrou kritikou.⁸³

V repertoáru Lvovského divadla se od roku 1815 do roku 1830 objevilo více než 480 her. Největší žánrové zastoupení zde měly jistě veselohry a komedie na druhé místo bychom pak mohli zařadit drama a třetím nejčastějším tématem byla tragédie. Mezi nimiž nechyběly nejznámější světové divadelní hry jako například díla Wiliama Shakespeara.⁸⁴

Zvláštním a velice významné místo v repertoáru zaujímaly hry právě Aleksandra Fredry. Možná právě proto, že byly významně spjaté s prostředím města, šlechty a v neposlední řadě herci Lvovského divadla. Dobrá znalost prostředí, do kterého hry zasazoval, mu velmi významně napomáhala. Dobrá znalost historie a společenské nálady byla důvodem pro snadnou srozumitelnost myšlenek autora v očích diváka.

Autor sám měl tedy díky tomuto divadlu velmi rychlou zpětnou vazbu od diváků, u kterých byly jeho hry velmi oblíbené. Nejen díky tématice, které se věnovaly, ale především díky způsobu zpracování. Veselohry, i když byly zpracované ve verších, byly dobře pochopitelné. Nevěnovaly se příliš hlubokým myšlenkám či otázkám bytí samotného. Popisovaly pro diváka jistě poutavou oblast tehdejší společnosti. Fredrovy

⁸² SIVERTA, Tadeusz. *Dzieje teatru polskiego, Teatr polski od schyłku XVIII wieku do roku 1863*. Warszawa, 1993, s. 369-379. ISBN 93-01-11000-7.

⁸³ WYKA, Kazimierz. *Aleksander Fredro*. Warszawa, 1968, s 22-25.

⁸⁴ SIVERTA, Tadeusz. *Dzieje teatru polskiego, Teatr polski od schyłku XVIII wieku do roku 1863*. Warszawa, 1993, s. 377-382. ISBN 93-01-11000-7.

veselohry bychom mohli jistě zařadit do literární oblasti šlechticko- měšťanské komedie.⁸⁵

S první hrou se Aleksander Fredro představil na scéně Lvovského divadla v roce 1815. Již dva roky poté byl pravidelným autorem, jehož se staly součástí repertoáru divadla. Debitoval s hrou *Intriga na předu*, ve které ztvárnili hlavní role nejlepší herci. Mezi něž patřila jména jako například Bensa, Nowakowski či Kamiński.⁸⁶ Následovalo uvedení her s názvem *Pan Geldhab a Dámy i huzary*. Tato díla sklidila velký úspěch u publika a velmi výrazným hereckým výkonem se zde představil herec, který ztvárnil postavu pana Geldhaba. V období patnácti let mezi roky 1815-1830 uvedlo Lvovské divadlo celkem devět premiér Fredrových her. Některé z nich se však dočkaly pouze jednoho uvedení na premiéře. Hra *Dámy a husary* byla uvedena ve třech opakováních. Ve čtyřech představeních spatřili světlo divadelního světa hry *Cudzoziemczyzna*, *Nikt mnie nie zna*, *Odluki i poeta* a *Zrzędnosc i przekora*. Veliké uznání a úspěch v podobě sedmkrát opakovaného představení měla komedie *Mez i zona*. Veselohry *Zemsta*, *Śluby panieńskie*, *Pan Jowialski*, *Doziwocie* byly představeny v době, kdy na světlo literárního světa přicházejí největší literáti polského romantismu.⁸⁷

S veselohrami Aleksandra Fredra se postupem 19. století seznamovali také diváci českých divadel. Oblíbené byly v českém prostředí především hra *Panenské sliby* aneb *magnetismus srdce*. Tato veselohra se dočkala uvedení na scéně Národního divadla v Praze v roce 1884, kdy se dočkala celkem dvou představení. Podruhé byla tato hra uvedena mezi léty 1896 – 1899. Při druhém uvedení byla celkem sedmkrát odehrána repríza této komedie. Hlavní hrdinky v podobě Kláry a Anděly ztvárnily herečky národního divadla. V roli Andělky Marie Pštrosová v alternaci s Růženou Kolárovou. V roli Kláry se střídala na jevišti Leopoldina Ortová de Pauli s Izou Grégrovou. V pořadí druhou hrou Aleksandra Fredry, která byla představena českým divákům v Národním divadle, byla komedie *Dvě jizvy*. Uvedena byla 23. 6. 1891 a dočkala se jediného představení. O mnoho let později byla do programu zařazena také inscenace *Dámy a Husaři*. Premiéru měla tato hra 22.11.1914. V reprízách ji poté měli diváci

⁸⁵ IHNATOWICZ, Ewa. *Literatura Polska drugiej połowy XIX wieku (1864-1914)*. Warszawa, 2000, s. 223-228. ISBN 83-85660-87-9.

⁸⁶ Herci Lvovského divadla, kteří, zde působili v první polovině 19. století

⁸⁷ SIVERTA, Tadeusz. *Dzieje teatru polskiego, Teatr polski od schyłku XVIII wieku do roku 1863*. Warszawa, 1993, s. 384. ISBN 93-01-11000-7.

možnost shlédnout ještě pětkrát. Zde se ve dvou hlavních rolích představili Rudolf Deyl jako Poručík a Karel Mušek jakožto Kaplan.⁸⁸

Jan Neruda o divadelním představení Panenských slibů v Praze 10.11.1889 napsal:

Fredrovy „Panenské sliby“ splnily víc, než slibovaly, líbily se rozhodně vzdor tomu, že obecnstvo již tuze navyklo sobě burleskní vtip a pikantní nesmysl nejohravnějších Francouzů. Fredrův kus má skutečně cos panenského do sebe, kdyby nebyl výraz směšný, řekli bychom, že cos studentsky panenského. Je v něm vzduch studentských prázdnin: tak jsme na venkovských sídlech milovali a láskou se bavili, tak prostě lhali či „duchaplně intrikovali“ a se měnili – my i ty druhé! Takový je as také obraz mladého života na četných venkovských sídlech polských a Fredro je as portrétoval. Charaktery jsou pěkný, dialog neobyčejný, sloh je úsečný – a mluven byl i dialog i vyznačeny charaktery vesměs šťastně - šťastný zas divadelní večer!⁸⁹

Inscenace Aleksandra Fredra tedy jako první v Čechách uvedlo Národní divadlo v Praze. Na scény ostatních českých divadel se tyto veselohry dostaly až začátkem 20. století. Po Praze následovalo divadlo brněnské, jihočeské a další divadla. Asi nejčastěji uváděnou hrou na scénách českých divadel se stala veselohry Panenské sliby aneb magnetismus srdce, poté Dámy a husaři a v modernějším divadelním zpracování také inscenace Pomsta. Postupem času se tedy i česká společnost mohla blíže seznámit nejen s literární tvorbou tohoto autora, ale přiblížit si jeho tvorbu prostřednictvím divadelního zpracování. Českému divákovi je stejně tak jako polskému sympatický způsob zpracování námětu těchto her. Lehký sarkastický humor a notná dávka sarkasmu, které se v díle objevují.

V českém prostředí se filmovému zpracování zatím žádný dramaturg ani režisér v minulosti nevěnoval. Česká kinematografie, tedy na zpracování některé z Fredrových veseloher teprve čeká. Na rozdíl od kinematografie polské, kde se Fredrovy hry staly námětem několika scénářů.

Filmového zpracování se v polské kinematografii dočkaly dvě Fredrovy hry. Hra Pomsta a Panenské sliby. Hra Pomsta je asi nejznámější autorovou hrou. Filmových zpracování je více, ale asi nejznámějším je verze významného polského režiséra Andrzeje Wajdy. Hudbu k tomuto filmu složil Wojciech Kilar. Ve filmu si zahráli někteří velmi známí herci, jako například Roman Polanski, Janusz Gajos, Andrzej

⁸⁸ URL: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default>.

⁸⁹ URL: <http://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/porad/791-panenske-sliby>.

Seweryn, Katarzyna Figur. Postavu zchudlého a zbabělého šlechtice Papkina zde ztvárňuje Roman Polanski. Sám hrdina má notnou dávku sebereflexe a uvědomuje si svoje chyby. Postava má melancholické rysy, chvílemi až tragické.

Filmové zpracování není příliš odlišné od psané verze. Pozornost poutá především postava Papkina. Vyniká zde jeho herecký talent a kouzlo jeho osobnosti. Obsah komedie kopíruje děj původní divadelní hry. Hlavním tématem zde tedy zůstává sousedský spor. Film působí pozitivním dojmem. Děj je podpořen bohatou výpravou a nádhernými dobovými kostýmy. Vybavení interiérů vychází z poznatků o dobovém stylu života této společenské vrstvy. Je zasazen do prostor polského hradu. Stejně tak jsou zvolené také kostýmy herců. Neodvádí však zbytečně pozornost diváka od dějové linie. Herecké obsazení je vybráno s citem a hezky vystihuje charakterové rysy postav. Odlišností od knižní předlohy je zde roční období, do kterého je děj filmu zasazen. Oproti knižní předloze se zde objevu zima a sníh, které v původní knižní předloze není. Dobou atmosféru pak dokresluje také vkusně zvolená hudba.

Film Panenské sliby byl natočen v roce 2010. Režisérem a scénáristou v jedné osobě je Filip Bajon. Herecké ztvárnění zde zastupují například Borys Szyc, Anna Cieślak, Robert Więckiewicz, Marta Żmuda-Trzebiatowska, Maciej Stuhr. Filmové zpracování se drží dějové linie dle knižní předlohy. Děj je zasazen na polský venkov a odehrává se zde příběh dvou dívek, které mají silně emancipované názory na muže a život ženy v 19. století. Hlavní hrdinky Andělu a Kláru zde představují krásné mladé herečky, které jsou svým zjevem zosobněním ideálu krásy. I ve filmu jsou jejich charakteru silně ovlivněny romantickými představami o vztahu muže a ženy. Postavy jsou oděné do dobových kostýmů a i celkový děj se odehrává v dobové atmosféře. Postavy Anděly a Kláry se ve volném čase věnují typickým činnostem té doby jako je například vyšívání. Děj je obohacen o vtipné momenty. Dějově se filmové zpracování drží své literární předlohy. Nedochozí k přílišným odlišnostem oproti původnímu literárnímu zpracování.

ZÁVĚR

Mým cílem v této bakalářské práci je charakteristika polského šlechtického prostředí v dramatickém díle Aleksandra Fredry. Porovnání tohoto obrazu ve srovnání s jeho divadelními hrami především první poloviny jeho tvorby. Pro srovnání napomáhá také představení osobnosti dramatika a spisovatele Aleksandra Fredry. Tohoto autora, který svá díla zasazoval do polského prostředí průběhu 19. století. Období, kdy je polský národ rozdělen, mezi záborové mocnosti a je tedy zmítán mezi vlivy Ruska, Pruska a Rakouska. Na kulturu tohoto národa tedy působí mnoho okolních vlivů, a to jak jazykových, kulturních tak také politických. Polské prostředí nemine ani revoluční nálada, která se nese průběhem tohoto století napříč celou Evropou. Období tedy z historického hlediska velice zajímavého a bohatého. Tato fakta zcela jistě ovlivňují život samotného autora, do jeho děl se však nepromítají. Náměty jsou věnovány spíše pohledu do vnitřních záležitostí a každodenností. Neobjevuje se zde námět kulturního boje či revoluční myšlenky osvobození polského národa.

Autor tvořil především divadelní hry, které se staly námětem pro mnohá divadelní představení. V hrách nechybí vtipné momenty a nadsázka. Hlavními tématy, kterým se ve svých dílech věnuje, jsou milostné zápletky, otázky vztahů manželských a vztahů v šlechtickém prostředí vůbec. Řeší otázku peněz, závislost šlechticů na penězích a na straně druhé touhu bohatých měšťanů po titulu, který by jim zajistil všeobecné uznání a postavení v rámci vyšší společenské vrstvy. Vystihuje zde tedy boj o moc, který se odehrává mezi bohatým měšťanem a zchudlým šlechticem. Tyto rysy zasazuje do satirických charakterů svých postav.

Pro toto zpracování jsem zvolila postup seznámení se s literaturou k danému tématu. Podrobné prostudování pramenů a vzájemné porovnání. Komparací faktických rysů z každodenního života polské šlechty a divadelních her nacházím styčné body a naopak rozlišnosti, mnohdy znatelné. Pro srovnání čerpá má práce informace především z divadelních her nejznámějších a nejvýraznějších. Mezi ně patří hry Pan Geldhab, Muž a Žena, Dámy a husaři, Všechno naruby a Pomsta.

Hlavní otázkou, kterou si v této bakalářské práci pokládám je, zda jsou díla poznávací z prostředí šlechtického, zda je její obraz zde pozitivní či negativní a do jaké míry pravdivý. Co se týče obrazu, který autor svými divadelními hrami vytváří, tak i když naráží na špatné vlastnosti, popisuje hlavně neřesti v podobě rozhazovačného života, zažitých stereotypů, milostných pletkách, je konečný dojem vždy vyvážen

vtipem, pomocí kterého jsou charaktery postav popsány. Celkový dojem, tedy myslím, není ve svém důsledku negativní, ale pozitivní s nádechem směšnosti. Spíše než vyloženě negativním dojmem působí směšně. A to také díky tomu, že ve většině případů do děje zasáhne hrdina, který ještě disponuje dostatkem ctnostných až rytířských vlastností nebo naopak zvrátí děj, láska, ta čistá a upřímná až romantická láska, která zvítězí nad ostatními. Toto asi každý čtenář pocítuje trochu jinak, ale vyloženě negativní dojem dle mého názoru, ani autor vytvořit nechtěl.

Vtipně a obratně naráží na neduhy této společenské vrstvy. Umí je velice dobře zachytit a popsat díky tomu, že toto prostředí věrně zná, avšak neutočí na něj kritickou formou, nevyužívá přímou cestu jednoznačného odsouzení tohoto chování. Toto vše je zjemněno vtipem a veršem, který používá a tak celkový dojem není tak tvrdý. Naprosto jistě jsou jeho hry přínosem v popisu života střední vrstvy polské šlechty. Jeho pravdivost je však věcí druhou. Námět a zápletky tedy většinou reálně popisují určitý typ stereotypního chování. V popisu prostředí, ve kterých se děj odehrává, je jistě toto cenným přínosem pro každodennost. Objevují se zde věrné popisy obytných prostor, způsobu oblékání, každodenních činností.

Na druhou stranu dějová linie her, je vždy zaměřena na dobrý konec a v přeneseném slova smyslu dobro vítězí nad zlem, a toto tedy jistě nemůžeme považovat za poznávací prvek. I když například vítězství lásky nad vším ostatním dává autor do děje na základě vlastní zkušenosti. Protože právě on získal ženu, provdanou typicky šlechtických způsobem za starého bohatého šlechtice. Právě jeho manželka žila původně ve svazku bez lásky, vášně a všech atributů manželství. A byl to právě Fredro, který na ni čekal, později si ji vzal za manželku a naplnil tak tuto romantickou hodnotu. Neznamena to však, že by se tomu tak v tomto prostředí dělo často. Toto je zařazeno spíše pro upoutání diváka či čtenáře. Mnohdy vyvstává otázka, zda témata, která autor využívá, čerpá z vlastní zkušenosti nebo, zda jen využíval velice dobře vycvičeného pozorovacího reflexu. Například divadelní hra Vše naruby má při určitém úhlu pohledu přesah i do současnosti. I v dnešní době je stále společností diskutována otázka emancipace žen. Kam až je toto jednání společností přijímáno, do jaké míry je tento proces ještě přijatelný. Aleksandr Fredro se tomuto tématu přiblížil, i když ještě vzdáleně, ale na svou dobu nemyslitelně. Ženám dává postavení a rozhodovací moc v době, kdy jim bylo ještě stěží povoleno vzdělávání, a žena ve veřejném úřadě byla věcí nepředstavitelnou. V tomto ohledu jistě předběhl svou dobu. Druhou věcí je tedy to že jim tuto roli nepřenechal, zesměšnil je a zachráncem tu byl tedy znovu muž, šlechtic.

Autor ve svých hrách popisuje obraz šlechty na pravdivých základech a prostřednictvím aktuálních témat. Nebojí se popisovat témata ožehavá a ne vždy příliš lichotivá. Popisnost v jeho dílech podhaluje každodenní život z pohledu vnitřního pozorování. Příběhy však svým satirickým pojetím staví spíše na úroveň výsměchu tehdejší polské šlechty.

RESUMÉ

I chose Aleksander Fredro's work because I find it to be a very interesting theme. It's a classic example of a daily life nobility. My work analysis the aristocracy in Aleksander Fredro's books.

The work is dividend into four chapters. The first charter describes the autor's life and work. The sekond charter describes the Polish nobility and sarmatism. In the third part of the stories are the most important games. The fourth and last part is analysis previous chapters.

This Polish dramatic and writer wrote mainly comedies and dramas which revers to the Polish nobility of the 19th century. He wrote a lot of plays during his life. The Revenge, Man and woman and Mr. Geldhab are his best known works. The plot is put into the life of the nobility and their relationships. He was also a Polish nobleman. The setting of books and his realistic description make him famous.

The author's life was very interesting, he has spent his childhood on a country estate with his family. He studie dat home with other childs. As an adult man he became a great patriot. At the age of sixteen he joint the army and took part in Napoleon's wars in France.

In Paris, he felt in love with a theater. After homecoming he met his rife Zofia Jablonowski. Then Theyk had married and had two children, a boy and a girl.

He spent most of his life in Lviv. He lived in Belgium for a short time and also in England. He died at the age of eighty-two years in Lviv.

The period which the autor lived in was a difficult time for Poland. Polish territory was dividend between Russia, Prussia and Austria. Aleksander Fredro lived in an Austrian part. The nobility in Poland had very strong roots and own a large part of a land. They belonged to the represents of the richest and most esteemed residents. The nobility had and enormous political influence. They represent from five to ten percent of population in total. He Sharp with the magnates, more noble or less noble. Families was forming the cornerstone of this social group and had a different way of lifestyle from other people.

A special feature of the Polish nobility was a sarmatism. The Sarmatism was thought movement which appears in Poland since the 16th century. The origins of Polish nobles located at the ancienit tribe of Sarmatians.

This work is devoted to these topics. It compares the Polish nobility and works of Aleksandra Fredry. It shows the description of the nobility in his work. And it compares the actual image of the author to the image he describes in his books. The author also draws on a current topics and describes the real problem of the nobility.

LITERATURA:

- BOROWSKI, Andrzej. *Słownik sarmatyzmu, idee pojęcia symbole*. Kraków, 2001. ISBN 83-08-03051-3
- BOCKENHEIM, Krystyna. *Dworek, kontusz, karabela*. Wrocław, 2004. ISBN 83-7023-974-9
- CZESŁAW, Miłosz. *Historia Literatury Polskiej*. Kraków, 1993. ISBN 83-7006-424-8
- DAVIES, Norman. *Polsko Dějiny národa ve středu Evropy*. Praha, 2003. ISBN 80-7260-083-4
- CHAMERSKA, Halina. *Drobna szlachta w Królestwie Polskim (1832-1864)*. Warszawa, 1974.
- CHVALBA, Andrzej. *Historia Polski 1795-1918*. Kraków, 2000. ISBN 978-83-08-04139-0
- IHNATOWICZ, Ewa. *Literatura Polska drugiej połowy XIX wieku (1864-1914)*. Warszawa, 2000. ISBN 83-85660-87-9
- JOKIEL, Irena. *Aleksander Fredro w latach 1839-1876 szkic biograficzny*. Częstochowa, 1991. ISSN 0860-0821
- KOSMAN, Marceł. *Dějiny Polska*. Praha, 2011. ISBN 978-80-246-1842-5
- KVĚTINA, Jan. *Šlechtická demokracie, Parlamentarismus v polsko-litevském státě v 16.-17. století*. Praha, 2011. ISBN 978-80-87378-58-8
- KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha, 1953
- KUČERA, Jan P. *Molière moralista a posměváček*. Praha, 2006. ISBN 80-7185-758-0.
- LASOCKA, Barbora. *Aleksander Fredro Drogi Życia*. Warszawa, 2001. ISBN 83-913140-4-9
- PELIKÁN, JARMIL. *Nástin dějin polského divadla*. Brno, 1988. ISBN 80-210-0029-5
- PILIKOWSKI, Jerzy. *Historia Polski 1865-1918*. Kraków, 1992. ISBN 83-85123-24-5
- POKLEWSKA, Krystyna. *Aleksander Fredro*. Warszawa, 1977.
- ŘEZNÍK, Miloš. *Stručná historie států Polsko*. Praha, 2002. ISBN 80-7277-129-9
- ŘEZNÍK, Miloš. *Za naši a vaši svobodu, století polských povstání (1794-1864)*. Praha, 2006. ISBN 80-7203-668-8
- SIVERTA, Tadeusz. *Dzieje teatru polskiego, Teatr polski od schyłku XVIII wieku do roku 1863*. Warszawa, 1993. ISBN 93-01-11000-7
- SVOZIL, Bohumil, SVADBOVÁ, Blanka. *Česká literatura ve zkratce 2*. Praha, 1998. ISBN 80-7243-0003-3.

- URSEL, Marian. *Fredrowskie teatralizacje Studia i szkice*. Wrocław, 1994.
ISBN 83-229-1052-5
- VITOŇ, Jan. *Úvod do dějin a kultury Polska I. (do roku 1815)*. Praha, 1995. ISBN 80-7066-988-8
- WAŚKO, Andrzej. *Romantyczny Sarmatyzm*. Kraków, 1995. ISBN 83-86225-60-2
- WYKA, Kazimierz. *Aleksander Fredro*. Warszawa, 1968.
- ZRADA, Jerzy. *Historia Polski 1795-1914*. Warszawa, 2007. ISBN 978-83-01-14506-4.

PRAMENY:

- FREDRO, Aleksander. *Muž a žena Komédie o třech dějstvích veršem*. Praha, 1977.
- FREDRO, Aleksander. *Dámy a husaři Komédie o třech dějstvích*. Praha, 1977.
- FREDRO, Aleksander. *Všechno naruby Komédie o třech dějstvích*. Praha, 1977.
- FREDRO, Aleksander. *Panenské sliby aneb magnetismus srdce*. Praha, 1955.
- FREDRO, Aleksander. *Pomsta, Pan Geldhab*. Praha, 1966.
- FREDRO, Aleksander: *Zapiski starucha takže Trzy po trzy*. Wrocław, 1993.
- URL: <http://filmykino.pl/video/Zemsta-Fredry-%282002%29-PL > [cit. 2014-06-06].
- URL: <http://www.ipla.tv/Sluby-panienskie/vod-5197541#page_container> [cit. 2014-06-06].

INTERNETOVÉ ODKAZY

- Archiv národního divadla [online]. [cit. 2014- 06-06]
URL: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default >.
- Archiv Jihočeského divadla [online]. [cit. 2014- 06-06]
URL: <http://www.jihoceskedivadlo.cz/archiv/porad/791-panenske-sliby>.

SEZNAM OBRAZOVÉ PŘÍLOHY:

Obr. č. 1 Fotografie Aleksandra Fredra

LASOCKA, Barbora. *Aleksander Fredro Drogi Życia*. Warszawa, 2001. str. 315.
ISBN 83-913140-4-9.

Obr.č. 2 Rodný dům Aleksandra Fredra

LASOCKA, Barbora. *Aleksander Fredro Drogi Życia*. Warszawa, 2001. str. 37.
ISBN 83-913140-4-9.

Obr. č. 3 Pomník Aleksandra Fredry ve Lvově

WYKA, Kazimierz. *Aleksander Fredro*. Warszawa, 1968, str. 81.

Obr. č. 4 Podobizna Zofie z hr. Jabłonowskich, žena Aleksandra Fredry

WYKA, Kazimierz. *Aleksander Fredro*. Warszawa, 1968, str. 27.

Obr.č. 5 Příklad šlechtického oděvu, který se používal až do 20. Století 1

BOCKENHEIM, Krystyna: *Dworek, kontusz, karabela*. Wrocław, 2004, str. 196.
ISBN 83-7023-974-9 .

Obr. č. 6 Příklad šlechtického oděvu 2

BOCKENHEIM, Krystyna. *Dworek, kontusz, karabela*. Wrocław, 2004, str. 196.
ISBN 83-7023-974-9.

Obr. č. 7 Reklamní leták lvovského divadla propagující hru Aleksandra Fredra z roku 1824

SIVERTA, Tadeusz. *Dzieje teatru polskiego, Teatr polski od schyłku XVIII wieku do roku 1863*. Warszawa, 1993, s. 369-379. s. 385. ISBN 93-01-11000-7.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obrázek číslo 1

Obrázek číslo 2

Obrázek číslo 3

Obrázek číslo 4

Obrázek číslo 5

Obrázek číslo 6

